

De Wadden, Een gedragen klimaatbuffer natuurlijk!

De transitie van een gesloten naar een open planproces.

Colofon

Afstudeerrapport

De Wadden, Een gedragen klimaatbuffer natuurlijk!

De transitie van een gesloten naar een open planproces.

Master Planologie

Onderdeel:

Student:

Opdrachtgevers:

Scriptie

Ing. Ralph de Graaf s1684922

s1684922@student.rug.nl

Rijksuniversiteit Groningen

Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen

Landleven 1

9747 AD Groningen

De Waddenvereniging

Droogstraat 3

8861 SR Harlingen

Telefoon: 0517 - 493 693

Fax : 0517 - 493 601

Eerste lezer:

Tweede Lezer:

Versie:

Dr. Christian Zuidema (RUG)

Prof. Dr. Johan Woltjer (RUG)

Definitief

De Wadden, Een gedragen klimaatbuffer natuurlijk!

De transitie van een gesloten naar een open planproces.

Voorwoord

Deze scriptie is geschreven voor de Master Planologie in het kader van de studie Planologie. Het betreft een onderzoek naar het draagvlak voor de visie natuurlijke klimaatbuffers. De Waddenvereniging, een zeer actieve vereniging, die zich inzet voor het behoud en herstel van het waddengebied, ziet de natuurlijke klimaatbuffers als beste oplossing tegen de alsmaar stijgende zeespiegel. In de opgestelde visie natuurlijke klimaatbuffers wordt het belang van de natuurlijke klimaatbuffers kenbaar gemaakt en vertaald naar oplossingen voor onder andere het waddengebied. Deze visie geeft, zeer verrassend en scherp verwoord, de mogelijkheden en voordelen die natuurlijke klimaatbuffers bieden in vergelijking met de eeuwenoude aanpak.

De visie vergt een bepaald inlevingsvermogen waar je voor open moet staan; maar dan zie je ook de passie en overtuiging van de makers van de visie in het concept. Dat niet iedereen dit ziet, heeft ook de Waddenvereniging reeds ondervonden. De zoektocht naar draagvlak en acceptatie van de visie vormen de uitdaging en de basis van deze scriptie.

Het schrijven van een scriptie is niet eenvoudig en gelukkig heb ik daar wat hulp bij gehad. Ik wil bij deze dan ook een aantal mensen bedanken. In de eerste plaats ben ik mijn scriptiebegeleider, Christian Zuidema dank verschuldigd voor zijn stimulerende adviezen, zijn bereidwilligheid en het geduld dat hij heeft opgebracht om deze scriptie tot een goed einde te brengen. Ondanks de lange doorlooptijd en mijn vermogen om goede adviezen in de wind te slaan, heeft hij toch volgehouden en mij er doorheen gesleept. Daarnaast ben ik ook mijn dank verschuldigd aan mijn zwager Remco Bakker, die ondanks zijn eigen perikelen, mij goed op mijn plek heeft gezet bij het lezen van de laatste versie.

Ralph de Graaf
Wolvega, januari 2012

Samenvatting

De laatste jaren zien we steeds vaker de gevolgen van de klimaatverandering voorbij komen. De extremen in het weer worden steeds heviger en dat openbaart zich steeds vaker in natuurrampen. Wereldwijd zien we de beelden van modderstromen, overstromingen en tsunami's. Het inzicht begint vaker te komen dat er maatregelen getroffen moeten worden tegen de gevolgen van klimaatverandering. Want, zo wordt gesteld, als we nu niets doen dan zijn de gevolgen over decennia niet meer te overzien. Ook in Nederland moeten wij, met name door de lage ligging ten opzichte van de zee, gaan nadenken over hoe Nederland in de toekomst droge voeten kan blijven houden.

Ook de Waddenvereniging, een organisatie die zich inzet voor behoud van het waddengebied, signaleert dat klimaatverandering voor het waddengebied grote gevolgen kan hebben. De gevolgen van de klimaatverandering zullen zich in het waddengebied vooral openbaren door de zeespiegelstijging. Als de klimaatverandering met het huidige tempo voort zal zetten, dan heeft dat op de lange termijn niet alleen gevolgen voor de natuur, maar ook voor de bewoners van de waddengebied. De Waddenvereniging ziet natuurlijke oplossingen voor de problematiek van het waddengebied als gevolg van de klimaatverandering. Deze natuurlijke oplossingen, door de Waddenvereniging aangeduid als natuurlijke klimaatbuffers, kan de natuurlijke veerkracht en robuustheid terugbrengen en zo het waddengebied beschermen tegen zeespiegelstijging. Deze natuurlijke klimaatbuffers zorgen niet alleen voor veiligheid; ze dragen bij aan de natuur, visserij en recreatie. Er worden tevens oplossingen geboden voor wonen en werken.

Om te komen tot uitwerking en implementatie van de natuurlijke klimaatbuffers is door de Waddenvereniging, in samenwerking met andere natuurorganisaties, een visie opgesteld. Bij het uitdragen van deze visie richt de Waddenvereniging zich op de overheden, burgers en andere actoren om zo tot uitwerking en implementatie van de visie te komen. Deze visie blijkt echter niet het gewenste resultaat op te leveren, is de conclusie van de Waddenvereniging. De visie kan niet op het benodigde draagvlak rekenen. Om te komen tot het gewenste draagvlak voor de visie natuurlijke klimaatbuffers, is door de Waddenvereniging een programmaplan opgesteld waarin de strategie wordt bepaald, om zo te komen tot de uiteindelijke uitwerking en implementatie van de visie.

In de strategie wordt ingezet op communicatie, om zo de actoren samen verder te laten werken aan de natuurlijke klimaatbuffers als oplossing voor de zeespiegelstijging. Een centraal gesteld communicatiemiddel in de strategie is de online community. In de online community wordt de visie natuurlijke klimaatbuffers als discussiedocument ingebracht om zo een discussie op gang te brengen. Door middel van discussie en communicatie wordt toegewerkt naar oplossingen die voorzien zijn van het benodigde draagvlak van de actoren. In feite probeert de Waddenvereniging met deze strategie een transitie te maken van een gesloten planproces naar een open planproces. In deze transitie hoopt de Waddenvereniging haar stempel te kunnen drukken door een bijdrage te leveren in de op te wekken discussie. Dit wil zij doen door de visie als discussiemiddel aan te reiken.

De aanpak waarbij door middel van discussie naar overeenstemming wordt gezocht voor de oplossing wordt vanuit de planningstheorie gezien als een communicatief rationele aanpak, waarbij het communicatieve proces naar de oplossing centraal staat. De uitkomst van een communicatief proces is van ondergeschikt belang. Het gaat er bij communicatief rationele processen om dat er gezamenlijk tot een oplossing wordt gekomen. De tegenhanger van de communicatief rationele aanpak is de technische rationele aanpak. Bij deze vorm van plannen is er sprake van een centrale actor waarbij de oplossingen vooral in de vorm van blauwdrukken worden aangedragen. In deze vorm van planning is er nauwelijks aandacht voor het proces, de oplossing is daarentegen het belangrijkste. Alle planningsvraagstukken zijn te plaatsen tussen de twee

uitersten. Deze twee uitersten wordt aangeduid als de beslissingsgerichtheid van planning. Naast de beslissingsgerichte invalshoek, zijn de institutiegerichte- en de doelgerichte invalshoek kaders waarbinnen de handelingsgerichtheid van planning te bepalen is. De te kiezen strategie hangt dan samen met de vraag of er sprake is van één centrale actor of van wederzijds afhankelijke actoren (de institutie gerichte invalshoek), en of er één doel is of meervoudig samengestelde doelen (doelgerichte invalshoek).

De strategie van de Waddenvereniging lijkt in een spagaat te zitten: enerzijds is er gekozen voor een communicatieve strategie, maar anderzijds kiest zij voor de visie als middel om de discussie op gang te helpen. De visie past niet binnen de communicatieve rationele uitgangspunten, waar door middel van overeenstemming tot een oplossing wordt gekomen. In de visie worden de oplossing voor het planningsvraagstuk al aangedragen en benoemd. Hierdoor wordt er weinig ruimte geboden voor de meningen en oplossingen van andere actoren die bij het proces betrokken zijn.

Een van de uitkomsten van de actoranalyse, welke heeft plaatsgevonden onder de door de Waddenvereniging geïdentificeerde partijen, is dat er weinig behoefte is om mee te gaan werken aan de verdere uitwerking van de visie natuurlijke klimaatbuffers. Met name tijdsdruk en de prioriteit van het onderwerp wordt door veel actoren aangeduid als reden om niet te participeren. Daarnaast zijn er een groot aantal actoren die niet willen participeren omdat de oplossing van het probleem niet aansluit met de werkwijze van hun organisatie. Voor het aanpakken van de zeespiegelstijging zien zij de huidige werkwijze, het versterken en ophogen van dijken en het aanbrengen van kustverdediging, als oplossing voor de toekomst. De natuurlijke klimaatbuffers kan in enkele gevallen nog wel als aanvulling van de traditionele kustverdediging worden gebruikt, maar zeker niet als primaire kustverdediging.

De geïdentificeerde partijen die volgens deze traditionele (technisch rationele) aanpak werken zijn door de Waddenvereniging aangeduid als de beslissers. Deze partijen hebben de beslissingsbevoegdheid om keuzes te maken op het gebied van in dit geval de ruimtelijke ordening. Het is dan ook waarschijnlijk dat de huidige aanpak van de Waddenvereniging niet gaat leiden tot het gewenste draagvlak om zo tot uitwerking en implementatie van de visie te komen. De te kiezen strategie van de Waddenvereniging zal meer toegespitst moeten worden op een open planproces. Dit betekent wel dat de visie natuurlijke klimaatbuffers niet meer als discussiedocument ingebracht moet worden. Beter is om de visie natuurlijke klimaatbuffers samen met de geïdentificeerde partijen op te stellen zodat er een gedragen visie ten grondslag ligt aan de verdere uitwerking en implementatie van de natuurlijke klimaatbuffers als oplossing tegen de zeespiegelstijging. Dan is er sprake van een transitie van een gesloten planproces naar een open planproces!

Inhoudsopgave

Voorwoord

Samenvatting

1.	Inleiding.....	8
1.1	Aanleiding	8
1.2	Doelstelling.....	10
1.3	Werkwijze.....	11
2.	De werkwijze met de visie natuurlijke klimaatbuffers	13
2.1	Aanleiding voor de visie natuurlijke klimaatbuffers	13
2.2	De visie natuurlijke klimaatbuffers	14
2.3	Uitgangspunten visie natuurlijke klimaatbuffers	14
2.4	Programmaplan ‘Samenwerken aan klimaatbuffer Wadden’	16
2.5	Een online community	18
2.6	Synthese	20
3.	Theoretisch perspectief.....	21
3.1	Planning in historisch perspectief	21
3.2	Planningsarena.....	23
3.3	De visie natuurlijke klimaatbuffer als planningsvraagstuk.....	26
3.4	Synthese	29
4.	Geïdentificeerde partijen in beeld.....	31
4.1	De actoren benoemd	31
4.2	Methode.....	31
4.3	Actoranalyse.....	32
4.4	Beslissers	32
4.5	Steunverleners	35
4.6	Resumerend.....	37
4.7	Synthese	39
5.	Conclusie en aanbeveling	41
5.1	Conclusie	41
5.2	Aanbevelingen.....	44
	Bijlagen.....	I
Bijlage I	Natuurlijke klimaatbuffers.....	II
Bijlage II	Communicatiecirkel	IV
Bijlage III	Doelgroepen.....	V
Bijlage IV	Vragenlijst.....	VI
Bijlage V	Geïnterviewde geïdentificeerde partijen	IX
Bijlage VI	Indeling geïdentificeerde partijen	X

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De wereld is voortdurend in beweging en verandert constant. De mens heeft grote invloed op veranderingen die plaatsvinden van globaal tot lokaal niveau. Een van de meest gehoorde en tevens meest aangrijpende veranderingen mede veroorzaakt door de mens, is het fenomeen klimaatverandering. Klimaatverandering is de verandering van het weer over een langere periode, welke zowel door natuurlijke processen wordt veroorzaakt als door de mens (antropogeen) (o.a. IPCC, 2007a; KNMI, 2009; Ruddiman, 2005). De gevolgen van klimaatverandering zullen steeds vaker en duidelijker zichtbaar worden. De mens wordt zich steeds bewuster van de situatie waarin we terecht zijn gekomen en treft daarom de meest uiteenlopende maatregelen. Deze maatregelen bevinden zich vooral in de mitigatiesfeer. Er zijn sinds de bewustwording van de klimaatverandering problematiek in onder andere het Brundtlandrapport (1987) de meest uiteenlopende afspraken, protocollen en wet- en regelgeving in het leven geroepen op verschillende abstractieniveaus (o.a. Brassoulis, 1999; Feitelson, 2004; Miller & De Roo, 2004, 2005; Moore & Scott, 2005; O'Riordan & Voisey, 1998; Sorrensen et al., 2004).

Op landelijk niveau komt het mitigatie beleid direct tot uitwerking via internationale afspraken zoals onder andere het Kyoto-protocol. Adaptatie, het aanpakken van de gevolgen van de klimaatverandering vindt sinds enige jaren ook gehoor bij de verschillende overheden. Dit is mede doordat Al Gore de klimaatproblematiek weer heeft aangewakkerd. Bekende, door de overheid opgezette adaptatieprojecten zijn, 'Ruimte voor water', 'Nederland leeft met water' en het realiseren van de Ecologische Hoofdstructuur.

Figuur 1: de campagne Nederland leeft met water (Bron: Nederland leeft met water, 2011)

Deze manier van het inhaken op de problemen die in de nabije toekomst kunnen optreden, vergt een nauwkeurige manier van omgaan met toekomstverwachtingen op het gebied van klimaatverandering (o.a. IPCC, 2007b; Ludwig et al, 2009; Preston et al. 2009). Dat er gevolgen zijn staat vast. Maar de manier waarop deze gevolgen zich openbaren is nog onzeker. Door nu maatregelen te treffen voor de mogelijke gevolgen van klimaatverandering, kan de fysieke leefomgeving beter klimaatbestendig blijven en/of gemaakt worden. Niet alleen voor de komende jaren maar ook op de lange termijn (o.a. O'Riordan, T., H. Voisey, 1998; Rotmans, 2003; Rydin, 2010).

Ook het waddengebied, van nature een dynamisch en veerkrachtig gebied, zal te maken krijgen met klimaatverandering (zie ook Munaretto & Klostermann, 2011). Om de gevolgen van klimaatverandering op te kunnen vangen (zie ook Commissie Meijer, 2004) kan de natuurlijke dynamiek en veerkracht van het waddengebied haar bijdrage leveren. Doen we dit niet, dan zullen de gevolgen dramatisch zijn. Zo zullen wadplaten en kwelders op een termijn van 50 jaar verdwijnen en kan het waddengebied steeds minder functioneren als golfremmer van Noord-Nederland. Daarnaast komen de eilanden steeds meer onder druk van de (Noord)zee te staan, waardoor het steeds lastiger wordt de mensen tegen de zee te beschermen. Door menselijk

ingrijpen mist het waddengebied op locaties de nodige dynamiek en veerkracht. Juist die dynamiek en veerkracht heeft het waddengebied nodig om de gevolgen van klimaatverandering op te kunnen vangen. Om de natuurlijke dynamiek en veerkracht in te zetten tegen de gevolgen van klimaatverandering zullen deze eigenschappen daar waar nodig weer teruggebracht of versterkt dienen te worden. Deze natuurlijke oplossingen in het waddengebied tegen de zeespiegelstijging wordt uitgedragen door De Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee (hierna Waddenvereniging), een organisatie die zich inzet voor behoud van het waddengebied (zie box 1; Werkwijze en doelstelling Waddenvereniging).

Box 1: Werkwijze en doelstelling Waddenvereniging.

De Waddenvereniging is een vereniging die in 1965 is ontstaan nadat er onvrede ontstond over het plan van de overheid om twee dammen aan te leggen naar Ameland. Deze dammen zouden worden aangelegd om zo een gedeelte van de Waddenzee in te polderen. Kees Wevers maakte zijn ongenoegen kenbaar door een ingezonden brief naar enkele dagbladen te sturen. Natuurlijke liefhebbers, bewoners van het waddengebied en biologen schaarden zich achter Kees Wevers. Zij richtten op 16 oktober 1965 De Landelijke Vereniging tot Behoud van de Waddenzee (Waddenvereniging) op. In de jaren daarop is de Waddenvereniging uitgeroeid tot een organisatie met 18 medewerkers, waaronder 10 projectleiders, ondersteund door juridische- en communicatieadviseurs. Daarnaast zijn er meer dan honderd vrijwilligers actief. De Waddenvereniging wordt aangestuurd door een bestuur bestaande uit zes leden. Het bestuur legt op haar beurt jaarlijks verantwoording af aan het hoogste orgaan, de Algemene Leden Vergadering (ALV). De 45.000 leden van de Waddenvereniging zijn van groot belang; ze steunen de Waddenvereniging financieel. Een groot deel van de inkomsten van de Waddenvereniging wordt namelijk gegenereerd uit contributies. Het overige deel van de inkomsten krijgt de Waddenvereniging van de Nederlandse Postcode Loterij en donateurs. Daarnaast zijn giften en legaten een belangrijke inkomstenbron. Voor speciale projecten ontvangt de vereniging ook wel subsidies van de ministeries van LNV en VROM. Al deze inkomsten worden gebruikt om zich in te zetten voor de belangen van de Waddenzee. Het doel van de Waddenvereniging ten aanzien van het waddengebied wordt in de statutaire doelstelling als volgt omschreven:

‘De vereniging streeft naar behoud, herstel en goed beheer van natuur, landschap en milieu en van de ecologische en cultuurhistorische waarden van het waddengebied, waaronder begrepen het noordelijk zeekleigebied en de Noordzee als onvervangbare en unieke natuurgebieden. De vereniging stelt zich tevens ten doel de bevordering van de belangstelling voor deze gebieden. In haar handelen gaat zij uit van het besef, dat de mens onderdeel is van het ecosysteem’.

Uit de statutaire doelstelling van de Waddenvereniging is het beleid van de Waddenvereniging opgesteld. Het beleid van de Waddenvereniging is erop gericht om onvoorwaardelijk te kiezen voor het behoud van de natuur, milieu en landschap van het waddengebied. Bescherming van de Waddenzee mag niet betekenen dat er geen ontwikkelingen op de eilanden, in de Noordzee, en op het vasteland mogelijk zijn. Wel zullen nieuwe ontwikkelingen een duurzaam karakter hebben. Daarom zet de Waddenvereniging zich in voor het stimuleren van die economische activiteiten die passen binnen het beschermingsbeleid voor het waddengebied.

De Waddenvereniging tracht haar doelen te bereiken met alle daartoe geoorloofde middelen, waaronder het voeren van juridische procedures, het verzamelen en verspreiden van informatie over het waddengebied en het bestrijden van activiteiten die schade kunnen toebrengen of afbreuk kunnen doen aan de ecologische, landschappelijke en cultuurhistorische waarden van het waddengebied. De standpunten van de Waddenvereniging worden gebaseerd op feiten en wetenschappelijk onderzoek (Klimaatbuffer Wadden, 2008).

De Waddenvereniging heeft het standpunt dat, om het unieke karakter van de Wadden te bewaren, de oplossing voor de gevolgen van klimaatverandering op een natuurlijke manier gevonden dienen te worden. Zij heeft hiertoe in 2006 een visie opgesteld, waarin de natuurlijke dynamiek en veerkracht als aanpak wordt gezien tegen zeespiegelstijging (Bureau Stroming, 2006). In deze visie worden natuurlijke oplossingen aangedragen om de gevolgen van klimaatverandering voor te blijven. Bij het uitdragen van deze visie richt de Waddenvereniging zich op de overheden, burgers en andere actoren om tot uitwerking en implementatie van de visie te komen. Deze visie, die de naam natuurlijke klimaatbuffers draagt, heeft echter nog niet het beoogde effect gehad; namelijk dat de visie uitgewerkt en geïmplementeerd wordt. Met de uitwerking en implementatie ten aanzien van de visie bedoelt de Waddenvereniging specifiek; 'integratie van de aanpak van klimaatbuffers in de relevante planvorming van alle overheden en waterschappen, en het gezamenlijk uitwerken van concrete projecten'. Voornamelijk constateert de Waddenvereniging dat de visie niet het benodigde draagvlak gaat opleveren om tot uitwerking en implementatie te komen van de in de visie natuurlijke klimaatbuffers aangedragen oplossingen. In een reactie om de actoren actiever deelgenoot te maken van haar visie, om zo het benodigde draagvlak te verkrijgen, heeft de Waddenvereniging het Programmaplan 'Samen werken aan klimaatbuffer Wadden' (Waddenvereniging, 2009) opgesteld. In dit programmaplan, met een doorlooptijd van drie jaar, wordt getracht de doelstelling van het programmaplan te behalen (zie box 2).

Box 2: Doelstelling programmaplan 'Samen werken aan klimaatbuffer Wadden'

'De Waddenvereniging wil met het programmaplan bereiken dat de gedachte van de wadden als klimaatbuffer ingeburgerd raakt in het waddengebied en dat er draagvlak ontstaat voor deze adaptatiestrategie. Hierdoor kan een klimaatbestendig waddengebied gerealiseerd worden' (Programmaplan Samen werken aan klimaatbuffer Wadden, 2009).

In het programmaplan zijn tal van activiteiten en (communicatie) middelen opgenomen om zo tot draagvlak te komen voor de visie. Een van de activiteiten die de Waddenvereniging inzet bij het creëren van draagvlak bij de actoren is de online community¹. Het ontbreken van draagvlak voor de visie natuurlijke klimaatbuffers en de daaruit volgende aanpak om draagvlak te creëren bij de actoren vormen de aanleiding voor onderstaand onderzoek.

1.2 Doelstelling

Onderhavig onderzoek richt zich op de werkwijze van de Waddenvereniging om zo het benodigde draagvlak te krijgen van de door haar geïdentificeerde partijen², om tot uitwerking en implementatie van de visie 'natuurlijke klimaatbuffers' te komen. Speerpunt van dit onderzoek zal een reflectie zijn van het door de Waddenvereniging gekozen middel zoals die is opgenomen in het 'Programmaplan samen werken aan klimaatbuffer Wadden' die zij inzet om haar doelstelling te bereiken. Het gaat hierbij om de door de Waddenvereniging centraal gestelde online community. Om de doelstelling van dit onderzoek te bereiken wordt getracht antwoord te geven

---

1 De 'online community' is een virtuele werkplek waarbij actoren die zijn betrokken bij het klimaatbuffer probleem kunnen meedenken en de klimaatbuffer gedachte kunnen delen (Waddenvereniging, 2009).

2 Een deel van de actoren zijn door de Waddenvereniging geselecteerd waarvan zij het van belang achten dat deze actoren draagvlak verlenen. Deze geselecteerde actoren worden in dit onderzoek als geselecteerde partijen aangeduid.

op een tweetal centrale vragen die voor dit onderzoek van belang zijn. De eerste centrale vraag luidt;

‘Is de aanpak van de Waddenvereniging een juiste aanpak om te komen tot voldoende draagvlak bij de geïdentificeerde partijen voor het uitwerken en implementeren van de voorgestelde maatregelen voor klimaatadaptatie in de Waddenzee zoals aangedragen in de door haar gesteunde visie natuurlijke klimaatbuffers?’

Tevens wordt gezocht naar de succes- en faalfactoren voor het al dan niet slagen van de door de Waddenvereniging gekozen aanpak. De tweede centrale vraag luidt dan als volgt;

‘Hoe kan de uiteindelijke impact van de door de Waddenvereniging gekozen strategie om draagvlak te vinden voor de visie natuurlijke Klimaatbuffers worden verklaard?’

Om te komen tot beantwoording van de centrale vragen kunnen een aantal deelvragen worden onderscheiden die van belang zijn voor dit onderzoek;

Wat wordt bedoeld met een ‘online community’ en onder welke condities is het gebruik van een ‘online community’ mogelijk en zinvol voor het verkrijgen van draagvlak?

Hoe past het gebruik van een ‘online community’ binnen de bestaande theoretische discussie over planning en binnen de vanaf de jaren ‘80 en ‘90 meer populair geworden communicatieve planningsbenaderingen?

Wanneer en onder welke condities is een open communicatieve planningsstrategie, die in de jaren ‘80 en ‘90 steeds populairder geworden is, zinvol om te gebruiken?

In hoeverre wordt in het geval van de Waddenvereniging door het gebruik van een ‘online community’, voor het verkrijgen van draagvlak voor de visie natuurlijke Klimaatbuffers, voldaan aan de daarvoor gestelde condities?

1.3 Werkwijze

Om de centrale vragen en de onderliggende deelvragen te kunnen beantwoorden worden verschillende methoden toegepast. Om de eerste deelvraag te beantwoorden wordt ingegaan op de online community, welke als communicatiemiddel wordt ingezet in de strategie van de Waddenvereniging om draagvlak te verkrijgen. Hierbij is het uiteindelijke doel tot uitwerking en implementatie van de visie ‘natuurlijke klimaatbuffers’ te komen. Omdat de Waddenvereniging bewust heeft gekozen voor de online community als belangrijkste communicatiemiddel is het belangrijk te weten hoe zij tot deze keuze is gekomen. Aan de hand van informatie van de Waddenvereniging, en de door haar opgestelde literatuur, wordt getracht deze keuze te doorgronden. Om dit te bereiken wordt de visie uitgelicht evenals het daarna opgestelde programmaplan ‘Samen werken aan de klimaatbuffer Wadden’, waarin de online community wordt benoemd zoals de Waddenvereniging deze inzet. Daarnaast wordt door middel van de beschikbare literatuur gezocht naar de condities en randvoorwaarden voor een goed werkende online community. Zo wordt een achtergrond geschetst waarbij de uitgangspunten van de daaropvolgende deelvragen worden aangegeven. In het hoofdstuk daarna wordt gekeken naar de online community als communicatiemiddel in de theoretische discussie van de in de jaren ‘80 en ‘90 populair geworden communicatieve planningsbenaderingen. Allereerst wordt ingegaan op het ontstaan van de discussie, wat het begin van de opkomst van de communicatieve planningsbenaderingen betekent. Door gebruik van zowel buitenlandse als Nederlandse literatuur worden de belangrijkste momenten gemarkeerd en benoemd, en wordt aangetoond dat de opkomst van communicatieve planningsbenaderingen een verschuiving is die niet alleen voor Nederland kenmerkend is, maar een verschuiving die in veel landen heeft plaatsgevonden. Deze verschuiving

is van belang omdat hierin ook het bestaansrecht van de Waddenvereniging afstamt. Een verschuiving waarbij steeds meer ruimte is ontstaan voor participatie, waardoor belangengroepen haar stem kunnen doen gelden. Vervolgens wordt ingegaan op wat de opkomst van de communicatieve planningsbenaderingen voor gevolgen heeft voor het planproces. Door de opkomst van de communicatieve planningsbenaderingen en de rol die actoren innemen is een andere aanpak vereist om tot oplossingen te komen voor een vraagstuk. Door het uitwerken van een model wordt duidelijk gemaakt wat de condities zijn van een open planproces. Door deze condities van een dergelijk planproces te vergelijken met de strategie van de Waddenvereniging wordt duidelijk of de strategie van de Waddenvereniging past bij het geschikte planproces. In het daarop volgende hoofdstuk worden de actoren die door de Waddenvereniging geïdentificeerd zijn als de partij waarmee zij haar proces invulling kan gaan geven, geanalyseerd. Deze geïdentificeerde partijen worden geanalyseerd om zo te bepalen of de strategie van de Waddenvereniging geschikt is voor de geïdentificeerde partijen, om zo het benodigde draagvlak te verkrijgen. De analyse zal uitgevoerd worden met behulp van informatie gegeven uit de af te nemen telefonische interviews. Bij deze analyse zal gekeken worden in hoeverre de strategie van de Waddenvereniging toegepast kan worden bij de door de Waddenvereniging geïdentificeerde partijen. Ook wordt gekeken in hoeverre draagvlak te verwachten valt bij de geïdentificeerde partijen. In de conclusie in het daarop volgende hoofdstuk zal aan de hand van de in ieder hoofdstuk aanwezige synthese antwoord worden gegeven op de twee centrale vragen. De synthese die aan het eind van iedere hoofdstuk te vinden is, geeft antwoord op de in dat hoofdstuk centraal staande deelvraag of deelvragen. Na de conclusie worden kort een aantal aanbevelingen gedaan aan de Waddenvereniging, opdat zij kan komen tot het voor haar gewenste draagvlak.

2. De werkwijze met de visie natuurlijke klimaatbuffers

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de achtergrond van het onderzoek. Hierbij gaat het in eerste instantie om de visie natuurlijke klimaatbuffers welke door de Waddenvereniging is opgesteld. Deze visie vormt de basis van dit onderzoek, en is voor de Waddenvereniging een belangrijk document. De visie vormt namelijk het uitgangspunt voor haar gekozen strategie zoals zij dat heeft opgesteld in haar programmaplan 'Samen werken aan de klimaatbuffer wadden'. Er wordt dan ook in dit hoofdstuk nader ingegaan op zowel het ontstaan en de doelstelling van de visie. Verder wordt gekeken naar het proces dat ertoe heeft geleid dat de Waddenvereniging het programmaplan 'Samen werken aan de klimaatbuffer wadden' heeft opgesteld. In dit programmaplan wordt de strategie van de Waddenvereniging beschreven. Deze strategie is gespitst op het verkrijgen van draagvlak voor de visie natuurlijke klimaatbuffers waarbij de Waddenvereniging een belangrijke rol ziet voor de online community. Aansluitend wordt aangehaakt op de deelvraag; 'Wat is een 'online community' en onder welke condities is het gebruik van een 'online community' mogelijk en zinvol voor het verkrijgen van draagvlak'? Met deze deelvraag wordt getracht de rol die de online community in het vraagstuk kan spelen, te benoemen.

2.1 Aanleiding voor de visie natuurlijke klimaatbuffers

De gevolgen van het veranderende klimaat zijn overal ter wereld te zien; overstromingen orkanen en tsunami's; het is aan de orde van de dag. Ook in Nederland krijgen we de gevolgen van een veranderend klimaat steeds vaker onder ogen. Een goed voorbeeld is de dijkdoorbraak in Wilnis op 26 augustus 2003. 'De combinatie van de aanhoudende droogte en bodemgesteldheid heeft gezorgd voor deze bodemafschuiving' aldus Baars van de vakgroep waterbouw en geotechniek van de Technische Universiteit in Delft (Baars, ANP, 2003). Andere gevolgen van klimaatverandering zijn inmiddels al een bekend verschijnsel; extreme neerslag afgewisseld door aanhoudende droogtes. Dit levert veel problemen op zoals capaciteitsproblemen in de rivier- en beeklopen.

Figuur 2 :Dijkdoorbraak Wilnis

Bron: Baars, ANP, 2003

Een ander gevolg van klimaatverandering, waar de Waddenvereniging ook haar zorgen over uitsprekt, is de zeespiegelstijging. Naast het landelijke probleem van zoute kwel door het doordringen van zeewater in het grondwater, levert de zeespiegelstijging ook problemen op voor specifiek het waddengebied. Dit gebied loopt volgens de Waddenvereniging ernstig gevaar. Zij vindt dan ook dat er ingespeeld dient te worden op de gevolgen van klimaatverandering om zo het unieke karakter van het waddengebied te behouden. Adaptatie is dan ook onoverkomelijk vind de Waddenvereniging. Niet alleen de Waddenvereniging vindt dat het tijd is om Nederland weerbaar te maken voor de gevolgen van klimaatverandering; een tal van andere natuurbeschermingsorganisaties ondersteunen dit ook. Een aantal van deze organisaties, bestaande uit de Vogelbescherming Nederland, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en ARK, betogen dat er een goede stap is gezet met het Waterbeleid 21^e eeuw (WB21³), maar vinden dat dit niet voldoende is voor de toekomst. Reden

³ De kern van het Waterbeleid 21ste eeuw is dat water de ruimte moet krijgen, voordat het die ruimte zelf neemt. Het water de ruimte geven betekent dat in het landschap en in de stad ruimte gemaakt wordt om water op te slaan (www.waterland.net)

voor deze natuurorganisaties om samen hun visie te geven op de mogelijkheden om de gevolgen van klimaatverandering door natuurlijke oplossingen voor te blijven.

Deze visie is neergelegd in het rapport ‘Natuurlijke klimaatbuffers. Adaptatie aan klimaatverandering. Wetlands als waarborg’ (Bureau Strooming, 2006). Het is deze visie die de Waddenvereniging voorstaat en waarvoor ze draagvlak wil verkrijgen. Als de Waddenvereniging spreekt over de visie natuurlijke klimaatbuffers, doelen zij op dit rapport. Om die reden zal in het vervolg van dit onderzoek gemakshalve over de visie natuurlijke klimaatbuffers worden gesproken waarmee de inhoud van het eerder genoemde rapport wordt gedeut. Met deze visie trachten de natuurorganisaties zich te positioneren binnen het politieke en maatschappelijke debat aangaande klimaatadaptatie om zo op die wijze hun invloed te doen gelden.

2.2 De visie natuurlijke klimaatbuffers

De visie natuurlijke klimaatbuffers richt zich op een viertal gebieden in Nederland, waarvan het kust, wadden en estuaria gebied er één van is. Vooral het waddegebied is relevant binnen dit onderzoek. De hoofdproblemen waar het kust, wadden, en estuariagebied mee te maken zijn, zijn volgens de visie;

- De kustlijn wordt niet meer vastgehouden op een plek waar deze van nature niet meer zou liggen en de kustlijn vormt daardoor een steeds kwetsbaarder grens tussen de stijgende zeespiegel en het dalende achterland.
- De Waddenzee, ons grootste en belangrijkste wetland, verdrinkt.

Een deel van de visie is gebaseerd op de eigenschappen die gebiedseigen zijn voor het waddegebied. De gedachte is dat de natuurlijke dynamiek en de veerkracht van het waddegebied de gevolgen van klimaatverandering voor kunnen blijven. Op plekken waar deze dynamiek en veerkracht ontbreekt door toedoen van de mens, zal deze veerkracht en dynamiek weer teruggebracht gaan worden door gebruik te maken van natuurlijke klimaatbuffers. In het rapport worden klimaatbuffers als volgt omschreven;

‘Ruimtelijke oplossingen in de vorm van natuurlijke landschapsvormende processen die stad en land beter weerbaar maken en meer veerkracht geven (dus een buffer creëren) tegen klimaatverandering, waarbij bestaande functies zoveel mogelijk worden beschermd en gewaarborgd (primaire werking) en kansen ontstaan voor nieuwe functies (secundaire werking) (bureau strooming, 2006)’.

Tevens worden in dit rapport natuurlijke klimaatbuffers door de samenwerkende natuurorganisaties de volgende kenmerken voor natuurlijke klimaatbuffers genoemd;

- Ruimtelijke oplossingen
- Reactiveren of revitaliseren natuurlijke landschapsvormende processen
- Bieden van ruimte aan natuur, wonen, werken en recreatie
- Groeit mee in het tempo waarin de klimaatverandering zich voltrekt

Ook zien de organisaties hierbij een tal van aanpassingsmogelijkheden door de realisatie van kwalitatief hoogwaardige, meervoudige functionele ruimtelijke maatregelen. Voor een uitgebreidere beschrijving van hoe de natuurlijke klimaatbuffer er voor het waddegebied uit kan zien wordt verwezen naar bijlage I.

2.3 Uitgangspunten visie natuurlijke klimaatbuffers

Voor de visie natuurlijke klimaatbuffers tracht de Waddenvereniging draagvlak te verkrijgen. Om dit draagvlak mogelijk te maken zal, zoals in het rapport te lezen valt: ‘Een principiële keuze gemaakt worden voor de natuurlijke klimaatbuffers, waarbij we een trendbreuk gaan bewerkstelligen door een andere tijdschorsion te kiezen (Bureau strooming, 2006)’. Met de genoemde trendbreuk wordt bedoeld op de eeuwenoude aanpak in Nederland tegen het water; het opwerpen van dijken en het inpolderen van land, waar wij vertrouwt mee zijn. Het rapport voegt daar aan toe ‘in de wereld staan we bekend als een heroïsch volk dat land weet te veroveren op zee. In werkelijkheid liggen onze verdiensten in de 20^e eeuw vooral in het verder uitschakelen of temmen van de natuurlijke processen (p.15)’. Door

de keuze te maken voor natuurlijke klimaatbuffers wordt een keuze gemaakt voor het heractiveren of revitaliseren van de natuurlijke processen. ‘Dit zal echter niet van de een op andere dag gaan met een budget, een nota, een project, en het ligt vooralsnog buiten de scope van de korte termijn politiek’ wordt meegegeven in het rapport.

In het waddengebied heeft de huidige dominante aanpak van de 20^e eeuw in de strijd tegen het water de volgende stand van zaken opgeleverd;

- Het vastleggen van de oostelijke, onbewoonde kwelders en zandbanken heeft geleid tot een verminderde aanvoer van zand naar de Waddenzee. In een natuurlijke situatie is de zeespiegel bepalend voor de ligging van de schorren en kwelder, waar een einde aan is gekomen door de aanleg van dijken en verdere landaanwinningen.
- Bedijkingen hebben de ruimte waar sedimentatie kan plaatsvinden, zeer sterk beperkt. De sedimentatiebalans⁴ is dan ook vrijwel overal negatief.

Figuur 3: Duinvorming als natuurlijke klimaatbuffer

Bron: www.klimaatbuffers.nl

Dit heeft een aantal consequenties;

- Hoogteverschil tussen zeespiegel en binnenland worden steeds groter. De eilanden zijn hierdoor op de lange termijn (eeuwen) niet meer te beschermen.
- Afname spuicapaciteit onder vrijerval bij de afsluitdijk en Lauwersmeer.
- Toename van het binnendringen van het zoute zeewater via nog open zeegaten en via landinwaartse grondwaterstromen naar laaggelegen polders.
- Waterkwaliteit laat te wensen over door de fluctuaties in de toevoer van het zoetwater.

In de visie natuurlijke klimaatbuffers wordt gepleit voor een natuurlijke aanpak van de geschetste problemen; de natuurlijke klimaatbuffers. De natuurlijke klimaatbuffers dienen als oplossing voor de te verwachten problemen. Dat niet alleen, de natuurlijke klimaatbuffers weten zelfs een meerwaarde te creëren voor recreatie, visserij en wonen; die kunnen meeliften op de in de visie voorgestelde maatregelen. Hoe? Een natuurlijke klimaatbuffer functioneert als volgt;

Er dient gedacht te worden aan een kustzone en niet meer aan een kustlijn. In deze kustlijn worden verschillende duinenrijen aangebracht waartussen strandvlaktes met sluffers worden aangebracht. Op deze manier kan, onder invloed van eb en vloed, sedimentatie plaatsvinden. Wel zal er een combinatie plaatsvinden met zandsuppleties voor de kust omdat de natuurlijke zandstroom beperkt is. Op plekken waar zeeverende dijken de kustlijn bepalen zullen de dijken dienst doen als overslagdijk. Hierbij wordt ruimte gecreëerd voor zoutwaterovergangen achter de dijk. De keuze van de locatie zal volgens de visie het volgende uitgangspunt gehanteerd kunnen worden; ‘Handhaven waar het moet en het huidige grondgebruik loslaten en anticiperen op de veranderingen waar het kan’.

Hierbij wordt in de visie nog wel een belangrijke toevoeging gedaan; ‘Het betekent niet dat het land in de kustzone opgegeven zal worden. Recreatie, aangepaste landbouw, wonen op terpen, en visserij zijn in deze kustzones goed mogelijk’ (p.27).

---

⁴ Het evenwicht tussen de aangroei door sedimentatie en afvoer door erosie en bodemdaling (Bureau stroming, 2006)

Naast de kustzones wordt er in de visie gesproken over andere vormen van de natuurlijke klimaatbuffers die aangepakt dienen te worden. Om de sedimentatie te bevorderen wordt er ingezet op herstel van kwelders qua begroeiing en overstromingsfrequentie en dient de leefomgeving van biobouwers⁵ te worden verbeterd. Voorwaarde is dan wel dat o.a. ‘de mechanische schelpdiervisserij wordt aangepast’ (p.28). Voor de problematiek van het zoetwatervraagstuk is in de visie ook een oplossing gevonden. Om de droge en natte perioden te overbruggen zal de zoetwaterafhankelijkheid afgebouwd worden (p.27), zodat de scherpe scheiding tussen zoet en zout losgelaten kan worden. Tot die tijd bieden zoetwaterbuffers in de verbrede duinen uitkomst. ‘Via duinbeken worden het droge gebied indien nodig voorzien van water (p.28)’.

Als slotsom van de visie wordt de win-win situatie nog eens duidelijk gemaakt. De win-win situatie zit volgens de visie in ‘Het gebied kan als veiligheidsbuffer ook recreatief aantrekkelijk worden gemaakt en onderdeel vormen voor wandel- en fietstochten langs de kust (p.28)’.

Concreet worden de volgende oplossingen voor de klimaatverandering geboden in de visie natuurlijke klimaatbuffers;

- Ruimte geven aan de opbouwende krachten door dynamisch kust- en getijdenbeheer.
- Herstel van getijdengebieden.
- Versterken van de duinen aan de landzijde met duinenrijen.
- Gebied tussen de duinenrijen inrichten als strand vlaktes met sluffers waar het getij vrij spel heeft.
- Natuurlijke zandstromen versterken met zandsuppletie voor de kust.
- Zeewerende dijken gebruiken als overslagdijk met ruimte voor zoutwater opvang.
- Openen van de gesloten kustlijn zodat het getij weer ruimte krijgt.
- Op plaatsen waar het getij vrij spel heeft, overschakelen op terpen in plaats van gesloten dijkringen.

Tot slot wordt er in de visie aangehaakt op het politieke moraal als laatste middel om te overtuigen;

- De zwakke schakel wordt aangepakt door de ‘kustlijn’ op te waarderen tot een ‘kustzone’.
- Het gebied krijgt een dubbele functie, te weten veiligheid en recreatie.
- Deze ruimtelijke oplossing sluit goed aan bij de cultuur historische waarden en het huidige en toekomstige landgebruik.
- De oplossing is flexibel en biedt ruimte om in te spelen op de toekomstige zeespiegelstijging.
- Het gebied krijgt extra recreatieve gebruiksmogelijkheden en is daarmee sociaal-economisch interessant.
- Het is een kosteneffectieve maatregel; aanmerkelijk goedkoper dan de ‘eeuwigdurende’ klassieke ophogingen.
- Door de toenemende zoutinvloed verdwijnt de landbouwfunctie op den duur.

Alle moeite ten spijt; de Waddenvereniging constateert dat de visie geen draagvlak krijgt en ‘niet van de grond’ komt. Tot uitwerking en implementatie van de visie komt het dan ook niet. Om het benodigde draagvlak te verkrijgen voor de hierboven beschreven visie is in 2009 het programmaplan ‘Samenwerken aan klimaatbuffer Wadden’ (hierna kortweg programmaplan) opgesteld. Dit programmaplan wordt door de Waddenvereniging alleen uitgewerkt, zonder de natuurorganisaties die meegewerkt hebben aan de visie.

2.4 Programmaplan ‘Samenwerken aan klimaatbuffer Wadden’

Het meerjarige programmaplan, dat gesubsidieerd is door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij (LNV), heeft als doel voldoende draagvlak te creëren om tot uitwerking en implementatie van de ontwikkelde visie te komen. De Waddenvereniging wil dit doen door de haar geïdentificeerde

---

⁵ Onder biobouwers wordt verstaan: mosselbanken en zeegrasvelden (bureau stroming, 2006)

partijen te activeren zodat zij mee kunnen denken over de voorgestelde maatregelen als oplossing tegen zeespiegelstijging.

‘Klimaatbuffer’ gedachte.

De Waddenvereniging wil met het programmaplan bereiken dat de gedachte van ‘de Wadden als natuurlijke klimaatbuffer’ ingeburgerd raakt. Tegelijkertijd wil zij draagvlak creëren voor de visie. Het draagvlak voor de natuurlijke klimaatbuffer wil de vereniging creëren door ambassadeurs te werven, zodat de ‘klimaatbuffer’ gedachte zich breder verspreid (Communicatieplan Waddenvereniging 2008). De ‘klimaatbuffer’ gedachte geeft vorm aan de inpassing van de natuurlijke klimaatbuffers in het waddengebied. Het doel is voordelen van de natuurlijke klimaatbuffers aan te halen en te verspreiden onder de mensen en vooral de belanghebbenden zodat er een klimaat ontstaat waarin er draagvlak is voor de in de visie ‘natuurlijke klimaatbuffer’ voorgestelde maatregelen.

In het programmaplan wordt er onderscheidt gemaakt in drie soorten doelgroepen die op een eigen manier van benaderen vragen om tot draagvlak te komen. De doelgroepen die de Waddenvereniging onderscheidt zijn:

- De politiek-bestuurlijke en ambtelijke wereld in de waddenregio; gemeentes, provincies, waterschappen en regiodirecties van Haagse departementen;
- Actieve en (bij duurzaamheid, landschap en natuur) betrokken bewoners van de waddenregio;
- Gebruikersgroepen van het waddengebied (landbouw, recreatie/ toerisme, visserij, havens).

Uit de doelgroepen zoals die hierboven zijn genoemd zijn geïdentificeerde partijen benoemd; personen die de doelgroep vertegenwoordigen. Deze geïdentificeerde partijen worden in het programmaplan door de Waddenvereniging gezien als essentieel om de visie ‘natuurlijke klimaatbuffers’ en de daarin voorgestelde maatregelen uit te werken en te implementeren. In dit onderzoek wordt van de door de Waddenvereniging aangewezen actoren uitgegaan, de geïdentificeerde partijen, waarbij eventuele andere actoren die niet als dusdanig door de Waddenvereniging zijn aangemerkt, buiten het bereik van dit onderzoek vallen. Bij de verspreiding van de ‘klimaatbuffer’ gedachte onder de doelgroepen wordt onderscheid gemaakt tussen het opdoen van kennis, het veranderen van de houding en tot slot de daadwerkelijke gedragsverandering van de geïdentificeerde partijen die weerstand bieden. Hiertoe heeft de Waddenvereniging haar doelstellingen van het programmaplan zoals genoemd in box 2 op pagina 9 verder afgestemd op de drie aspecten. De doelstellingen voor kennis, houding en gedrag zijn als volgt geformuleerd (zie onderstaande box);

Box 3: doelstellingen programmaplan voor de actoranalyse.

- 1) Heeft 100 % van de beslissers informatie gekregen en weten zij wat een klimaatbuffer wadden, de schetsschuit en de online community is; **Kennis**
- 2) Heeft 60% van de beslissers een positieve houding t.a.v. klimaatbuffer wadden; **Houding**
- 3) Heeft 10% van de beslissers meegedaan in schetsschuiten en de online community; **Gedrag**
- 4) Steunt 25 % van de steunverleners actief de klimaatbuffer gedachte. **Gedrag**

Vanuit de statutaire doelstelling en het beleid van de vereniging is communicatie een geschikt middel om in te zetten als strategie. Communicatiemiddelen die door de Waddenvereniging toegepast worden in het programmaplan zijn de schetsschuit en de online community. Ze kiezen niet zomaar voor een schetsschuit en in navolging daarop de online community; deze communicatiemiddelen zijn geschikt om in te zetten op participatieniveau coproduceren (Samen werken aan klimaatbuffer Wadden, 2009).

Schetsschuit

In een interactieve sessie wordt de ‘klimaatbuffer’ gedachte verder uitgewerkt. Dit gebeurt door de werkwijze die door Dienst Landelijk Gebied DLG is ontwikkeld; de ‘schetsschuit’ (DLG, 2009). De schetsschuit wordt door DLG omschreven als een ‘werkwijze van de DLG waarbij deskundigen samen met mensen uit het gebied een gebiedsopgave aanscherpen en schetsenderwijs wensen vanuit het gebied integreren en verbeelden met als doel de kwaliteit van de plannen te verbeteren en het proces te versnellen’ (zie ruimtexmilieu.nl, 2009). De eerder gekozen thema’s worden in de schetsschuit met de geïdentificeerde partijen verder uitgewerkt. De onderlinge communicatie gaat na de schetsschuit verlopen via de online community. De online community vormt voor dit onderzoek een belangrijk aandachtspunt omdat de Waddenvereniging voor het eerst een dergelijk communicatie middel inzet om bij te dragen aan draagvlakvergroting, zoals in box 4 wordt aangegeven.

Box 4: de online community voor de Waddenvereniging

De online community wordt door de Waddenvereniging gezien als een soort discussieforum waar de geïdentificeerde partijen input kunnen leveren en op de hoogte blijven van nieuws over een onderwerp (Waddenvereniging, 2009). Via de online community zal de verdere planvorming plaats gaan vinden. Deze heeft een afgebakend gedeelte, welke enkel toegang biedt voor genodigden, zodat er een open discussie bemoedigd wordt. De verschillende thema’s die aan bod zijn gekomen bij de schetsschuit worden via de online community verder uitgewerkt. Tevens zal via de online community een deel van de planvorming aan het publiek getoond worden, om zo verder bekendheid te verkrijgen. Het uiteindelijke doel van de online community, zoals die door de Waddenvereniging wordt gebruikt is om door middel van communicatie te komen tot concrete planvorming op basis van overeenstemming.

Uit bovenstaande kader valt af te leiden dat de online community een belangrijk onderdeel vormt om tot draagvlak vergroting te komen. De vraag is echter of de online community de rol kan vervullen zoals de Waddenvereniging voor ogen heeft. Dit in ogenschouw nemend dat de visie zoals hierboven beschreven het centrale onderwerp in de online community is. Om dit te kunnen bepalen is het van belang om te weten wat een online community nou eigenlijk is, en aan welke condities een online community dient te voldoen om geschikt te zijn voor het verkrijgen van draagvlak. In onderstaande paragraaf wordt ingegaan op de kenmerken van een online community en hoe een online community werkt en het beste tot zijn recht komt.

2.5 Een online community

Een online community kan volgens Droogleever (2008) omschreven worden als:

‘Een virtuele plek waar mensen met gemeenschappelijke kenmerken op vaste basis bij elkaar komen, om elkaar direct of indirect te helpen in het verwezenlijken van doelen, verwachtingen en activiteiten door middel van het delen van informatie en ideeën, waarmee zij bijdragen aan het duurzaam ontwikkelen van een gemeenschap’.

Uit deze algemene definitie van een ‘online community’ komt naar voren dat er pas sprake is van een online community als wordt voldaan aan een aantal condities. Zo dient de doelgroep iets gemeenschappelijks te hebben en houdt het de gemeenschappelijke doelgroep dagelijks bezig. Daarnaast is de voorwaarde van een online community dat de leden bereid zijn om over het gemeenschappelijke te communiceren en dienen zij door contact en informatie geholpen te willen worden. Als laatst is de doelgroep online, en is internet het belangrijkste medium voor onderling contact (The Crowds, 2008).

Er valt onderscheid te maken in de verschillende soorten online communities, maar de Waddenvereniging heeft de online community ingericht als een expert community. Dat het voor de Waddenvereniging gaat om expert community valt af te leiden uit het doel van het programmaplan (programmaplan 'Samenwerken aan klimaatbuffer Wadden', 2008). Hierin wordt gesteld dat de online community dient om geïdentificeerde partijen informatie en kennis te laten delen en samen te laten werken aan de natuurlijke klimaatbuffers.

Er zijn een aantal zaken waar een online community aan dient te voldoen om meer kans op succes te hebben, en dus zinvol te zijn. Deze vereisten gelden voor online communities die voldoen aan de condities zoals hierboven zijn weergegeven. Een vereiste om een online community tot een succes te maken is activiteit. Activiteit is een combinatie van leden en interactie. De categorisatie van de leden is van belang om in te kunnen schatten hoeveel interactie er zal zijn op de online community. Vooral de verhouding poster: lurker wordt van belang geacht (Nonnecke, Preece, 1999). Er wordt gesteld dat er een minimale verhouding nodig is van 1:100 (p.1). Al zijn er veel wetenschappers die een hogere ratio beter achten (p.1). Deze regel komt over een met een andere veel gestelde regel voor de zogenoemde gebruikersparticipatie; het laten deelnemen van actoren bij, of deelgenoot maken van, beleid en plannen (Veer, 2003). Deze regel wordt aangeduid als de 90-9-1 regel en wordt in box 5 toegelicht (Brothers, 1992).

Box 5: De 90-9-1 regel

- 90% van de gebruikers zijn lurkers (leest alleen berichten).
- 9% van de gebruikers leveren zo nu en dan een bijdrage leveren in online communities.
- 1% van de gebruikers participeren echt in online communities en reageren bijna op alle bijdragen en dragen zelf ook veel bij.

Niet alleen de online community is een geschikt communicatiemiddel om communicatie tussen partijen te faciliteren. Er zijn legio aan communicatiemiddelen die kunnen faciliteren, die allen hun eigen voor- en nadelen hebben. De grote voordelen van een online community als communicatiemiddel zijn met name tijdswinst en de hoeveelheid informatie die verspreid kan worden. Daarnaast komen in een online community alleen de leden samen die een bindende factor hebben (Boomen, 2007). Hierdoor zijn alleen geïnteresseerden degene die deelnemen in een online community (p.3). Naast de voordelen kleven er ook een aantal nadelen aan een online community; er is geen echte ruimte voor brainstorm en onderhandeling. Bij de keuze van een communicatiemiddel dient rekening gehouden te worden met deze voor- en nadelen en het beoogde resultaat, het participeren.

2.6 Synthese

In dit hoofdstuk is ingegaan op de achtergrond van het onderzoek waarbij gekeken is naar de visie en de strategie van de Waddenvereniging om draagvlak te verkrijgen voor de visie. Verder is ingegaan op de beantwoording van de deelvraag: ‘Wat is een ‘online community’ en onder welke condities is het gebruik van een ‘online community’ mogelijk en zinvol voor het verkrijgen van draagvlak?’ De samenwerkende natuurorganisaties hebben een duidelijk en helder beeld geschetst voor de toekomst ten aanzien van de gevolgen van klimaatverandering. De visie lijkt dan ook volledig vanuit de invalshoek van de natuurorganisaties geschreven, waarbij de passie en de overtuiging van de juist gekozen oplossingen voor de vier verschillende regio’s duidelijk valt te lezen in de visie. Hierbij gaat de visie voorbij aan het feit dat een werkwijze die eeuwenoud en dus bekend is, en een bewezen staat van dienst heeft (Nederland heeft op enkele rampen na, weinig last van water), ook veel draagvlak geniet. Tel daarbij op dat de eeuwenoude werkwijze op een weinig verhullende manier als een onjuiste aanpak wordt gezien, en de verklaring voor het ‘niet van de grond komen’ van de visie zou goed aan te wijzen zijn. Verderop wordt er in de visie een schepje bovenop gedaan door de oplossingen aan te dragen die het beste voor alle geïdentificeerde partijen zijn, tenminste zo wordt dat in de visie gebracht. Zonder enige nuance wordt er aan toegevoegd dat huidig ruimtegebruik mogelijkerwijs losgelaten dienen te worden. Het valt nog maar te bezien of de uitgedragen visie door de geïdentificeerde partijen wordt gedeeld. Zij houden mogelijkerwijs vast aan de eeuwenoude succesvolle manier in de strijd tegen water. Dijken verhogen en versterken is tenslotte een ‘kunstje’ waar Nederland bekend omstaat, en waar Nederland haar huidige vorm door heeft gekregen. Omdat de Waddenvereniging ziet dat de visie niet het beoogde doel bereikt is zij zelf verder gegaan om tot implementatie van de visie te komen. Om het benodigde draagvlak te krijgen om tot implementatie van de visie te komen, heeft zij een programmaplan opgesteld. Hierin is ten doel gesteld dat de klimaatbuffer gedachte wordt verspreid om zo het draagvlak te vergroten. De activiteiten die zij in de lopende periode willen uit gaan voeren en hebben uitgevoerd, gebeuren met de opgestelde visie als onderwerp de te voeren discussie. Ook voor de online community wordt de visie als uitgangspunt gebruikt. De online community kan bijdragen aan het vergroten van draagvlak voor de uitwerking en implementatie van de visie als er wordt voldaan aan een aantal condities zoals in bovenstaand hoofdstuk is uitgewerkt. De condities waar een online community aan dient te voldoen zijn als volgt:

- De doelgroep heeft iets gemeenschappelijks
- Het gemeenschappelijke houdt de doelgroep dagelijks bezig.
- De leden zijn bereid over het gemeenschappelijke te communiceren en
- De leden willen door contact en informatie geholpen worden.
- De online community is online, en het internet (de online community) is het belangrijkste medium voor onderling contact zijn.
- Er dient genoeg activiteit te zijn, door actieve leden, om bij te dragen aan een succesvolle online community

Doordat het nog maar zeer de vraag is of de geïdentificeerde partijen zich willen committeren aan de visie natuurlijke klimaatbuffers in plaats van vast te blijven houden aan de eeuwenoude manier van werken, is het ook maar zeer de vraag of aan de condities voldaan kan worden voor een zinvolle online community. Een belangrijke voorwaarde luidt namelijk dat de leden bereid zijn om in de online community over het onderwerp te communiceren.

3. Theoretisch perspectief

In het vorige hoofdstuk is nader ingegaan op de online community als communicatiemiddel welke door de Waddenvereniging wordt ingezet om tot uitwerking en implementatie van de visie ‘natuurlijke klimaatbuffers’ te komen. Hierin is gesteld dat de online community aan een aantal condities kunnen voldoen wil zij zinvol zijn, en dus geschikt voor participatie. In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de online community in relatie tot de bestaande theoretische discussie. Met name de in de jaren ‘80 en ‘90 populair geworden communicatieve planningsbenaderingen spelen in dit hoofdstuk een belangrijke rol. In de communicatieve planningsbenaderingen wordt uitgegaan van actoren die een rol spelen in de oplossingsrichtingen van planningsvraagstukken. De deelvraag die in dit hoofdstuk centraal staat luidt; ‘Hoe past het gebruik van een ‘online community’ binnen de bestaande theoretische discussie over planning en binnen de vanaf de jaren ‘80 en ‘90 meer populair geworden communicatieve planningsbenaderingen’? In navolging op deze deelvraag zal tevens antwoord worden gegeven op de deelvraag; ‘Wanneer en onder welke condities is een open communicatieve planningsstrategie, die in de jaren ‘80 en ‘90 steeds populairder geworden is, zinvol om te gebruiken’?

3.1 Planning in historisch perspectief

Als er wordt gesproken over planning waarbij de activiteiten bewust betrekking hebben op de beïnvloeding van onze leefomgeving, dan spreekt men over omgevingsplanning of planning van de fysieke leefomgeving (De Roo en Voogd, 2007). De Roo en Voogd omschrijven planning als een ‘systematische voorbereiding van activiteiten’. In deze context staat planning ten dienste van besluitvorming en beleid. ‘Waar met beleid veelal het geheel van mechanieken, visies en handelingen wordt omvat waarmee problemen ter hand worden genomen, is planning de motor achter dit alles’ (p.13).

In het grootste gedeelte van de 20^e eeuw werd planning gezien als een overheidsaangelegenheid, waarbij de maakbaarheid van de wereld onder invloed van de wetenschap is, en te beheersen valt (o.a. Knill & Lenschow 2004, Lemos & Agrawal 2006, Pierre & Guy Peters 2000). Deze opvatting van planning wordt ook gezien als de rationele, veelomvattende planning, waar de eindtoestandplanning in de vorm van blauwdrukken de gebruikelijke weg is om te plannen (Coenen, 1998). Deze aanpak wordt ook wel de technisch rationele aanpak genoemd (De Roo, en Voogd, 2007). Zeker tijdens de wederopbouw was de planningspraktijk berust op blauwdrukken, waarbij de overheid de centrale rol als planner vervuld. Het vertrouwen in de overheid in de periode van de eindtoestandplanning is groot; er is een groter mate van zekerheid dat deze wijze van planning een grote slagingskans heeft. Ook in de voortdurende strijd tegen het water wordt deze planningsbenadering toegepast. Dijken, dammen en andere technische toepassingen leveren niet alleen veiligheid tegen het water op, maar staat zelfs garant voor meer gebruiksruimte door het droogleggen van gebieden als de Noordoostpolder en de Wieringermeerpolder. De eindtoestandplanning is niet alleen in Nederland de dagelijkse planningspraktijk; ook in buitenland wordt in het grootste gedeelte van de 20^e eeuw planning gereguleerd en beheerst door de overheid. In Groot-Brittannië wordt het begin van de eindtoestandplanning gemarkeerd door de invoering van de ‘Country planning act 1947’. Dit moment wordt gezien als ‘the formally introduction of the development plans and development control (Jones, 2001)’, waarbij sprake is van de overheid als centrale planner. ‘These roles are delegated to the local government, with advice from the central government and legal parameters established by the courts of law (p.8). Het was zoals Hall aanhaalt ‘a golden age of planning(Hall, 2001)’. Het besef van de toenemende complexiteit in planning en de veranderde rol onder invloed van de uitbreiding van de beleidsterreinen van de overheid, heeft ook invloed op de rol van de overheid, Aldus Jones (2001). ‘All these agencies influence the planning policy process at various stages; a plan containing this policies can never be used as a blue print (p.8, zie ook Hooghe & Marks, 2001; Pierre & Guy Peters, 2000; Rhodes, 2002)’.

Ondanks de uitbreiding van de beleidsterreinen en de toenemende complexiteit, bestaat, hetzij met toenemende twijfel, nog steeds het geloof in de maakbaarheid van de samenleving en de overheidsbemoeienis. Toch wordt vanaf de jaren tachtig wordt steeds vaker van de eindtoestandplanning afgestapt. De overheid als centrale planner wordt vaker ter discussie gesteld (De Roo, en Voogd, 2007). Deze ‘political renaissance’ zoals deze verschuiving wordt aangeduid door Jones (2001) heeft ‘the widespread attention of academics and policy analysts over the last ten years’. De verkregen aandacht en de toenemende twijfel ten aanzien van de eindtoestandplanning is niet zonder reden: ten eerste zijn in planningsvraagstukken de machten verdeelt; de overheid heeft niet (meer) de macht om haar doelen in haar eentje te behalen. Door bescherming van grondeigenaren krijgen grondeigenaren steeds meer macht (Randolph, 2003). Hierdoor heeft de overheid steeds vaker actoren nodig die macht hebben. Verschillende belangen hoeven niet per definitie een probleem te zijn in planningsvraagstukken als alle actoren hetzelfde doel hebben. Dan kan er overeenstemming bereikt worden. In de praktijk blijkt echter dat actoren niet altijd dezelfde belangen hebben, maar dat belangen verdeelt zijn. Dit kan leiden tot verschillende oplossingsrichtingen voor problemen. Het gevolg is dat er oplossingen gezocht zal worden, waarbij iedereen ‘water bij de wijn’ doet. Een vooraf opgesteld einddoel in de vorm van blauwdrukken, zoals bij eindtoestandplanning het geval is, gaat dan niet werken. Deze aanpak stuit dan logischerwijs op verzet omdat bijvoorbeeld belangen niet goed terugkomen in de resultaten.

Het inzicht dat de overheid afhankelijker wordt van derden om te komen tot resultaten op het gebied van ruimtelijke ordening begint te komen, en heeft gezorgd voor een toenemende groei van actoren in planning (o.a. Healey, 1997; Hidding, 2006; Innes, 1996; Rhodes, 2002). De wens van de overheid in de vorm van de blauwdrukken sluit niet aan bij dat wat de actoren als doel hebben om problemen op te lossen (De Roo en Voogd, 2007). Er is een verschil tussen wens en werkelijkheid. Niet alleen de ‘maakbaarheid’ van de samenleving speelt een rol in toenemende onzekerheid; ook planningsvraagstukken en de oplossingsrichtingen brengen de nodige twijfel met zich mee. De voorgestelde oplossingen voor planningsvraagstukken kunnen vaker op andere meningen en visies rekenen (Davidhoff, 1965). Zo wordt ook steeds vaker getwijfeld aan oplossingen die bijdragen aan ‘droge voeten’ zoals het ophogen van dijken, het aanleggen van dammen. Organisaties waaronder de Waddenvereniging, delen deze twijfel ook en hebben andere meningen en visies om bescherming tegen de zee te bieden, zoals onder andere tot uiting komt in de visie natuurlijke klimaatbuffers. Of zoals Randolph deze verschuiving typeert ‘We used to think that planning is knowing, now we realize planning is learning’ (Randolph, 2003).

Om tegemoet te komen aan de inflexibiliteit van blauwdrukplanning en het toenemen van andere beleidsterreinen die van invloed zijn op planningsvraagstukken, maakt planning in de jaren tachtig een transformatie door. De rol van de overheid komt in het gedrang, en er wordt langzaam afgestapt van eindtoestandplanning door de beperkingen die deze manier van planning met zich meebrengt (Hidding, 2006; Coenen en Janssen, 1999). Door de veranderende benaderingen wordt er gezocht naar een wijze waarop grip op de complexere wordende planningsomgeving wordt verkregen. Er dienen zich allerlei, op communicatie of participatie georiënteerde planningsbenaderingen aan, om zo tegemoet te komen aan de twijfel en kritiek van de technisch rationele aanpak in zowel wetenschap als praktijk.

De intrede van deze periode wordt gemarkeerd door de uitgebrachte studie ‘Planning als onderneming’ (Den Hoed et al. 1983) van het WRR (wetenschappelijke raad voor het regeringsbeleid), waarin de populaire opvatting van de overheid als planner (overheidscentristisch) aan de kaak wordt gesteld (Hiddink, 2006). In deze studie wordt de planner niet meer gezien als onafhankelijke waarnemer, maar als deelnemer in het planningsproces (Voogd, 2006).

De actor, vooral in de vorm van marktpartijen, belangenverenigingen en burgers, probeert zijn stempel te drukken op het planproces om zo zijn belangen terug te zien in de oplossingen (zie ook Healey, 1997; Innes, 1996; Sager, 1994). Dit is het uitgangspunt van de communicatieve strategieën. Er wordt gezocht naar wederzijds begrip en overeenstemming om tot de gewenste resultaten te komen. Dat wederzijds of gedeeld begrip wordt verkregen door communicatief handelen. Leeuwis geeft de volgende omschrijving van communicatief handelen: ‘De manier van handelen waarbij het proces zodanig georganiseerd is dat belanghebbenden in een open, kritisch en machtsvrij debat gedeelde inzichten in hun situatie komen en op

basis daarvan hun handelen 'communicatief rationeel' op elkaar afstemmen (Leeuwis, 2000). Leeuwis geeft tevens aan dat 'communicatief handelen een kader vormen voor participatieprocessen'. Een participatieproces is een proces waarin initiatiefnemers denken belangenconflicten en machtverschillen te kunnen hanteren.

De hierboven aangehaalde verschuiving kan gezien worden als de verschuiving van de technisch rationele aanpak naar de communicatief rationele aanpak (zie De Roo, 2001). Oftewel de verschuiving van 'government naar governance' zoals Frederic Koeman stelt in zijn research paper 'Governance in strategic urban projects: the loss of the common interest'? Koeman haalt vervolgens het volgende citaat aan van Kooiman om de genoemde verschuiving kracht bij te zetten in zijn argumentatie; 'Within such networks of actors, the government can adopt a position that is more central and dominant or one that is less so. This change in view represents a shift in accent from government policy, or 'government', to 'governance'. The 'governance' pattern consists of all the consequences of the interplay between attempts to intervene by all the actors involved (Kooiman, 1993; maar zie ook Hooghe & Marks, 2001; Pierre & Guy Peters, 2000; Rhodes, 2002)'.

Bovenstaande impliceert niet alleen de veelzijdigheid van de overheid door de te nemen rollen, maar het geeft ook de complexe situatie aan die komt kijken bij de participatie van actoren. Om actoren te laten participeren in complexe planningsvraagstukken zijn er verschillende planningsbenaderingen beschikbaar om planning vorm en inhoud te geven (Voogd, 2006). Dit heeft als doel een werkwijze (planningstypologie) te verschaffen om zo het planningsproces te beïnvloeden (p.30). 'Instead of the old masterplan or blueprint approach, which assumed that the objectives were fixed from the start, the new concept was of planning as a process' aldus Hall (Hall, 2001).

In de hedendaagse planning is een rijke variatie ontstaan aan planningsbenaderingen die niet alleen uitgaan van de overheid als centrale planner (o.a. Allmendinger, 2002; Hooghe & Marks, 2001; Kooiman, 1993; Pierre & Guy Peters, 2000; Rhodes, 2002). In toenemende mate is er rol weggelegd voor marktpartijen, burgers en non- government organisaties. Dit betekent dat er een andere aanpak wordt gevraagd voor het oplossen van de planningsvraagstukken; een meer open planproces. De vraag die dan onmiddellijk naar boven komt is onder welke condities een open planproces zinvol is. In een open planproces wordt rekening gehouden met de rol van actoren in een planproces. Immers, er zijn meerdere actoren die een rol nemen, vaak met macht en eigen oplossingsrichting, waardoor een open planproces de meeste kans van slagen heeft. Om de condities voor planningsvraagstukken duidelijk te maken, wordt er gebruik gemaakt van het model van De Roo die in de volgende paragraaf wordt uitgewerkt.

3.2 Planningsarena

In paragraaf 3.1 is aangehaald dat een complexer worden planningsarena heeft geleid tot veranderingen in de planningspraktijk. Als een van de oorzaken is het toenemende ruimtegebruik van andere (overheid) disciplines genoemd. Een andere oorzaak, waar in de vorige paragraaf ook een voorzet voor is gegeven, heeft te maken met de opkomst van de actoren. Daarnaast is er in bovenstaande paragraaf uitvoerig gesproken over de twee planningsbenaderingen die de uitersten vormen van elkaar; de communicatieve rationele aanpak en de technisch rationele aanpak. In deze paragraaf worden de kenmerken van een planningsvraagstuk die in de vorige paragraaf zijn aangehaald in een raamwerk geplaatst om zo de planningsarena te visualiseren, waarbij onder andere de technische en de communicatief rationele aanpak in de planningsarena worden geplaatst.

Door de kenmerken van een planningsvraagstuk in een raamwerk te plaatsen kan de planningsarena zichtbaar gemaakt worden. In onderstaand raamwerk worden drie invalshoeken aangewezen die het kader vormen voor de te kiezen aanpak voor een planningsvraagstuk. Hierbij wordt gekeken naar de handelingsgerichtheid van planning. Het gaat om de institutiegerichte-, de beslissingsgerichte- en de doelgerichte invalshoek. De invalshoek die zich richt op de keuzes die in besluitvormingsproces worden gemaakt, is de beslissingsgerichte invalshoek. Hierbij is een planningsvraagstuk te plaatsen tussen de technisch rationele aanpak en de communicatief rationele aanpak. De technisch rationele aanpak is vooral

geschikt voor routinematige situaties, maar gaat, zo stelt De Roo 'mank bij complexe vraagstukken waarbij belangenconflicten een rol spelen en waarbij de overheid beperkt of geen 'uitvoeringsmacht' heeft'. Het andere uiterste in deze invalshoek wordt gevormd door de communicatief rationele aanpak (zie figuur 4).

Figuur 4: Beslissingsgerichte invalshoek

Bron: De Roo, 2004

De invalshoek die zich richt op de doelen is de doelgerichte invalshoek. Deze invalshoek heeft een reikwijdte die kan variëren van enkelvoudige vaststaande doelen naar meervoudige doelen. Enkelvoudige vaststaande doelen zijn op basis van relatief eenvoudige vraagstukken; de eindtoestand staat vast en kunnen door middel van 'blauwdrukken' gerealiseerd worden. Er is sprake van een enkel belang waarbij één doel in de oplossing centraal staat. Bij meervoudige doelen zijn er meerdere doelen die als oplossing voor een planningsvraagstuk kunnen dienen. Deze twee uitersten vormen, door ze tegenover elkaar te zetten, het gebied waarbinnen planningsvraagstukken zich in de doelgerichte invalshoek bevinden (zie figuur 5).

Figuur 5: Doelgerichte invalshoek

Bron: De Roo, 2004

Tot slot is de institutiegerichte invalshoek nog in de planningsarena te plaatsen. Deze invalshoek is gericht op de vraag welke actoren op welke manier betrokken zijn bij het planningproces. Zo kan een planningvraagstuk worden opgepakt door één centrale actor of door verschillende wederzijds afhankelijke actoren (zie figuur 6). In het laatste geval is er sprake van een verdeling van macht zoals in de vorige paragraaf is aangegeven. Met andere woorden, de actoren hebben elkaar nodig om hun problemen op te lossen. Hierdoor dienen de actoren samen tot een oplossing zien te komen omdat ze afhankelijk van elkaar zijn.

Figuur 6: Institutiegerichte invalshoek

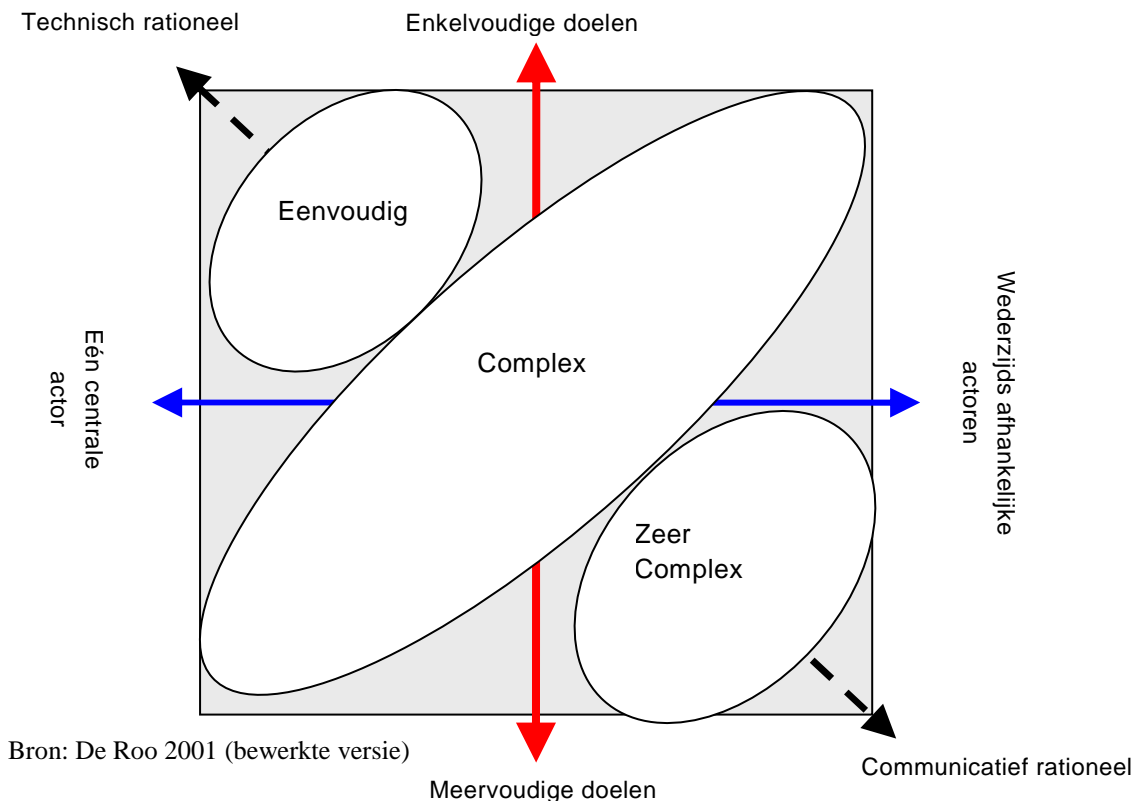
Bron: De Roo, 2004

Vervolgens kunnen bovenstaande figuren in een raamwerk geplaatst worden zoals die door De Roo is ontwikkeld. Het vierkant waar de verschillende invalshoeken in gepositioneerd zijn, staat voor de planningsarena. Alle planningsvraagstukken zijn in dit vierkant te plaatsen. Een belangrijk kenmerk van planningsvraagstukken is in deze paragraaf nog niet besproken. Het gaat hierbij om de complexiteit van de planningsvraagstukken. Kenmerken van eenvoudige planningsvraagstukken zijn dat ze enkelvoudige doelen nastreven, waarbij sprake is van één centrale actor, die op technisch rationele wijze opgepakt kunnen worden. Hierbij worden planningsvraagstukken door één actor opgepakt en wordt vanuit dat standpunt een oplossing aangedragen. Dit kan omdat de actoren dezelfde belangen hebben, of omdat andere actoren minder macht hebben om hun belangen na te streven. Deze aanpak gaat alleen werken als de centrale actor voldoende macht heeft om voor dergelijke aanpak te kiezen. Immers, als er andere actoren aanwezig zijn die ook macht hebben, is het mogelijk dat er verschillende belangen zijn. Zijn er meerdere actoren met macht, maar is het belang hetzelfde, dan kan een planningsvraagstuk door één centrale actor worden opgepakt. Echter, als een actor beperkte of geen macht heeft zal er voor een andere

aanpak gekozen worden; richting de communicatief rationele aanpak. Deze aanpak vormt het andere uiterste binnen de aanpak waarbij participatie een rol speelt. Bij de communicatief rationele aanpak wordt uitgegaan van actoren die gelijk zijn aan elkaar, en gelijke macht hebben. Er is dan sprake van wederzijds afhankelijke actoren. Kan een technisch rationele aanpak het beste toegepast worden bij eenvoudige vraagstukken, zo zullen complexe vraagstukken het beste in een communicatief rationele aanpak tot haar recht komen (figuur 7).

Figuur 7: Complexiteit in de planningarena

En dan nu terug naar de visie en de strategie van de Waddenvereniging. De visie natuurlijke klimaatbuffers kan gezien worden als een reactie op de eeuwenoude aanpak die wordt gehanteerd in de strijd tegen water, zoals eerder in dit hoofdstuk is toegelicht. Deze technische rationele aanpak om tot oplossingen te komen voor het planningsvraagstuk, kan niet de goedkeuring van de Waddenvereniging dragen. In een poging om deze technisch rationele aanpak ter discussie te stellen en te doorbreken, heeft de Waddenvereniging de visie natuurlijke klimaatbuffers opgesteld. Door middel van deze visie probeert de Waddenvereniging haar standpunten en ideeën in de aanpak tegen de klimaatverandering duidelijk te maken aan de geïdentificeerde partijen. Zij zien andere oplossingen dan de traditionele vormen van kustverdediging door dijken en dammen. Uit het vorige hoofdstuk blijkt dat zij alternatieven aanraagt waarin meervoudige doelen haalbaar zijn door andere oplossingen voor de gevolgen van klimaatverandering te gebruiken. Zij handelen hierbij als 'a special interest group which are interested in prepare plans for community development having established views in regard to proper public policy (Davidhoff, 1965). Davidhoff vervolgt met 'groups of this nature have often played parts in the development of community plans, but only in a very few instances have they proposed their own plans' (p.394)

De Waddenvereniging probeert in haar strategie een technische rationele aanpak om te buigen naar een communicatief rationele aanpak. Daarbij ziet de Waddenvereniging wel in dat er draagvlak nodig is van de geïdentificeerde partijen om tot uitwerking en realisatie van de visie te komen. De Waddenvereniging is niet in de positie om de visie op te dragen; ze kan slechts een voorstel doen voor de visie en dan hopen dat de visie voor discussie gaat zorgen, en zo tot implementatie van de visie te komen. De

Waddenvereniging beseft dit ook en zet daarom de visie in als discussiedocument, als onderdeel van de strategie om samen met de geïdentificeerde partijen verder te werken aan de klimaatbuffer wadden, zoals verwoord in het programmaplan. Doel van deze strategie is de hoop van de Waddenvereniging om deel te mogen nemen aan de discussie zodat zij haar doelen kan overbrengen op de geïdentificeerde partijen. De vraag is echter of de visie wel de ruimte biedt om een discussie open te breken en niet teveel van antwoorden is voorzien. Immers, bij een communicatief rationeel proces, waar een discussie ook toe behoort, staat een open proces centraal. Dit houdt in dat er met elkaar naar oplossingen voor het probleem wordt gezocht, waarbij de oplossingen niet vast liggen. De oplossingen worden juist in het communicatieve proces gevormd. Om de discussie op gang te helpen of plaats te laten vinden, kunnen de doelen in de visie natuurlijke klimaatbuffers niet te vast omlijnd zijn. Anders gezegd, er dient ruimte voor discussie te zijn. Is dit niet het geval, dan zou de Waddenvereniging voorbij gaan aan het eerder genoemde uitgangspunt dat in een open planproces samen gezocht wordt naar oplossingen; deze kunnen niet vooraf worden gegeven. Bovenstaande laat zich verduidelijken door het model van de Roo. In feite is de Waddenvereniging met de aanpak bezig een transitie te maken van linksboven naar rechtsonder; van een technisch rationele aanpak zoals al eeuwen gedaan wordt naar een proces waarin actoren samen naar oplossingen zoeken. Om de verschuiving van een gesloten proces naar een open planproces zinvol te maken dient er wel voldaan te worden aan de volgende uitgangspunten van een open plan proces (de Roo, 2006);

- Geen vastomlijnde vooraf bepaalde doelstellingen.
- Er dient sprake te zijn van meervoudige doelstellingen.
- Wederzijdse afhankelijke actoren.
- Actoren die het probleem delen, en dus behoefte hebben aan een oplossing.
- Mogelijkheden tot communiceren.

3.3 De visie natuurlijke klimaatbuffer als planningsvraagstuk

De visie die wordt uitgedragen door de Waddenvereniging valt aan te merken als planningsvraagstuk omdat het een ingreep in de fysieke omgeving beoogd als oplossing voor de zeespiegelstijging (De Roo, 2006). Dit houdt in dat de in de vorige paragraaf benoemde uitgangspunten van toepassing zijn op het vraagstuk van de Waddenvereniging omdat het een vraagstuk is die past binnen de theoretische benadering. De Waddenvereniging gebruikt de visie in een poging de discussie open te breken zodat een communicatief rationele aanpak op gang gebracht wordt in plaats van het blijven vasthouden van de eeuwenoude oplossingen. De Waddenvereniging tracht een open planproces op te starten waar de visie als input gaat dienen. Dergelijk proces dient, om zinvol te zijn, te voldoen aan de eerder genoemde uitgangspunten die hieronder worden verduidelijkt.

Geen vastomlijnde doelstellingen.

In het vorige hoofdstuk is de visie en onderliggende doelstelling aangehaald. De visie wordt gebruikt als discussiedocument om zo te komen tot draagvlak in een open planproces. De vraag is echter of deze doelstellingen te vastomlijnd zijn of niet. Enerzijds wordt in de visie niet precies aangegeven waar deze maatregelen uitgevoerd gaan worden, behalve dat deze in het waddegebied gaan plaatsvinden. Anderzijds worden in de visie uitgangspunten benoemd die geen twijfel laten bestaan over hoe vastomlijnd de doelstellingen zijn. Zo wordt in de visie gesproken over de noodzaak van mosselbanken en de schade die het mechanisch mosselvissen met zich meebrengt. Boodschap in de visie is dat de mechanische visserij bij implementatie van de natuurlijke klimaatbuffers geen toekomst meer heeft. Is dit vastomlijnd? Ja, voor de vissers wel. Daarnaast wordt in de visie gesproken in het loslaten van de eeuwenoude traditie van het versterken van dijken en aanleggen van zeekeringen. In de visie zijn dergelijke zeekeringstechnieken overbodig; duinen nemen die taken op zich samen met andere natuurlijke processen. Ook dit is te beschouwen als een vastomlijnde doelstelling.

Meervoudige doelstellingen.

In de visie wordt sterk ingezet op meervoudige doelstellingen. Er worden nadrukkelijk doelstellingen gecombineerd en uitgewerkt. Combinaties als natuur en recreatie, wonen en werken worden in de visie aangereikt als meervoudige doelstellingen. Tevens wordt in de visie sterk ingezet op de meervoudige doelstelling natuur en recreatie. Voorstel in de visie is 'de kustlijn om te zetten naar de kustzone'. Hierbij wordt gesteld dat het land in die zone niet opgegeven dient te worden. 'Recreatieve functies, woningbouw op terpen, visserij en aangepaste vormen van landbouw zijn goed mogelijk in de kustzone.' Ook zal het getij haar werk weer kunnen doen op de eilanden. Door het getij toe te laten, wordt de werking van de wadden als natuurlijke klimaatbuffers sterk verbeterd. Het eerder genoemde wonen op terpen en aangepaste landbouw is in combinatie met het getij goed mogelijk, zo valt uit de visie op te maken.

Wederzijds afhankelijke actoren.

Een ander uitgangspunt bij het bepalen van een zinvol open communicatief proces is te bepalen of er sprake is van wederzijds afhankelijke actoren. Door de Waddenvereniging zijn er actoren geïdentificeerd die van belang zijn voor het draagvlak. Deze actoren hebben in meer of mindere mate invloed op de te voeren discussie en de implementatie van de uitkomsten. Maar of ze wederzijds afhankelijk zijn? Dat is nog maar zeer de vraag. Een waterschap, Rijkswaterstaat, provincie of de gemeente heeft voor het versterken van de zeekering in principe geen inwoner van het waddengebied of een natuurorganisatie nodig. Het is, zoals eerder in dit hoofdstuk is aangehaald, een technisch rationele aanpak. Andersom, zijn inwoners en natuurorganisaties vaak wel afhankelijk van Rijkswaterstaat, provincie, gemeenten en waterschap voor het houden van 'droge voeten'. Zij zijn afhankelijk van de beslissingen van de overheden. Deze laatste 'afhankelijkheid' wordt door de Waddenvereniging gezien als een belangrijke scheiding in het type actor. Zij onderscheiden de geïdentificeerde partijen als beslissers en steunverleners. De Waddenvereniging ziet in de visie wel degelijk de wederzijds afhankelijkheid van de geïdentificeerde actoren. Als de steunverleners de visie natuurlijke klimaatbuffers maar genoeg steunen en hier hun voorkeur over uitspreken, dan zullen de beslissers via politieke representatie (zie box 6) uiteindelijk ook nadenken over de natuurlijke klimaatbuffers) en kan de discussie gevoerd worden. Tenminste, dat is de redenatie van de Waddenvereniging. Maar van wederzijdse afhankelijkheid is in ieder geval op dit moment nog geen sprake.

Box 6: Politieke representatie en agendavorming

Politieke representatie

Bij beleidsvorming is de landelijke overheid de centrale actor (de Graaf, 2007). Vervolgens werken de provincies en gemeenten deze kaders uit. De keuzes die door de landelijke overheid worden gemaakt hebben dus hun uitwerking tot op het laagste niveau, de gemeenten. De keuzen worden op democratische wijze genomen, waarin de burger wordt vertegenwoordigd. Op ieder schaalniveau worden keuzen gemaakt door de volksvertegenwoordigers; de Tweede kamer, de Provinciale Staten en de gemeenteraad. De volksvertegenwoordigers, de naam zegt het al, vertegenwoordigen de burgers en trachten de juiste keuzes te maken voor deze burgers. Dit wordt ook wel een representatieve democratie genoemd. Om goede gefundeerde beleidskeuzes te kunnen maken moet de volksvertegenwoordiger wel weten wat er speelt, en wat het burgerbelang is. De onderwerpen die van belang zijn worden op de politieke agenda geplaatst; hier moet een beslissing over genomen worden omdat ze urgentie hebben waarbij de actoren vragen om een oplossing (p.7).

Agendavorming

Burgers hebben allemaal hun eigen beleving in bepaalde situaties. Sommige situaties kunnen gegeven de maatschappelijke en politieke orde door burgers als problematisch worden ervaren. In de politieke arena ontstaan ook verschillende opvattingen over de mate van urgentie, en de aard en mogelijke oplossingswijzen voor de problemen (Graaf. van de, Hoppe, 1996). In het agendavormingsproces kristalliseren de problemen zich verder uit waar de onderwerpen die als zo dringend en hinderlijk ervaren worden, op de politieke agenda geplaatst worden (p.88). Een probleem op de politieke agenda betekent dus dat erkend wordt dat het een probleem is en dat het urgent is; er dient een oplossing voor te komen. Als dan de het onderwerp op de politieke agenda komt te staan, en de volksvertegenwoordigers merken dat een oplossing is die veel steun krijgt, is zij eerder geneigd een oplossing te kiezen die hieraan tegemoet komt (Graaf. van de, Hoppe. 1996).

Actoren die het probleem delen

Een ander belangrijk uitgangspunt bij een open plan proces is dat de geïdentificeerde partijen het probleem delen. Als er geen gedeeld probleem is zal de noodzaak om samen tot een oplossing te komen ook niet erg groot zijn, zoals eerder is benoemd. Op basis van het in hoofdstuk twee beschreven proces zou je kunnen zeggen dat de actoren niet het probleem delen. Althans, zij kunnen wel met dezelfde situatie (zeespiegelstijging) te maken hebben maar het niet als een probleem zien, omdat ze de oplossing al voorhanden hebben (ophogen dijken en versterken zeekering). Anderzijds kan het ook zijn dat de actoren wel degelijk het probleem delen maar een andere oplossing zien dan de oplossing die de Waddenvereniging aandraagt in haar visie. Nog een andere mogelijkheid is dat geïdentificeerde partijen niet van elkaar weten dat zij een probleem delen. Dit zou betekenen dat de huidige manier van communiceren niet werkt. Hoe dan ook, het valt in dit stadium van het onderzoek niet goed te zeggen of de actoren het probleem delen.

Mogelijkheden tot communiceren.

De Waddenvereniging biedt in het programmaplan verschillende mogelijkheden om over het probleem te communiceren. Zo worden er bijeenkomsten georganiseerd, vinden er schetsschuiten plaats en heeft zij, de in dit onderzoek centraal staande communicatiemiddel, de online community ingezet. Met deze mogelijkheden tot communiceren is met grote mate van zekerheid te zeggen dat in het planproces voldoende mogelijkheden worden geboden om te communiceren. Vraag blijft echter of de actoren de aangereikte communicatiemiddelen gaan gebruiken en of deze geschikt zijn voor dit open plan proces. Dit zal in het volgende hoofdstuk aan bod komen.

3.4 Synthese

In dit hoofdstuk wordt getracht antwoord te geven op een tweetal deelvragen. De eerste deelvraag luidt: 'Hoe past het gebruik van een 'online community' binnen de bestaande theoretische discussie over planning en binnen de vanaf de jaren '80 en '90 meer populair geworden communicatieve planningsbenaderingen'? voortbordurend op deze vraag is in hetzelfde hoofdstuk ingegaan op de deelvraag; 'Wanneer en onder welke condities is een open communicatieve planningsstrategie, die in de jaren '80 en '90 steeds populairder geworden is, zinvol om te gebruiken'?

De in de '80 en '90er jaren populair geworden communicatieve planningsbenaderingen is een andere manier van plannen die steeds verder uitgewerkt is en toegepast wordt. Niet de centrale actor staat in de communicatieve planningsbenaderingen centraal, maar actoren die van elkaar afhankelijk zijn nemen positie in de planningsarena. Belangenorganisaties zoals de Waddenvereniging krijgen steeds vaker een rol toebedeeld in planningsvraagstukken waarbij haar mening en visies worden meegenomen in het planproces. Het is dan ook niet ongebruikelijk dat actoren zelf de touwtjes in handen nemen en door middel van onder andere lobby en beleidsbeïnvloeding haar doelstelling(en) probeert na te streven. Bij communicatieve planningsbenaderingen staat communicatie centraal. Door middel van communicatie met en tussen de verschillende actoren wordt er toegewerkt naar een oplossing van het probleem die door zoveel mogelijk actoren de goedkeuring kan krijgen. In deze communicatieve benaderingen staat het proces centraal, niet de oplossing. Het is namelijk van belang dat alle actoren de mogelijkheid hebben om mee te denken en mee te doen. De online community komt met deze beginselen overeen, in die zin dat de Waddenvereniging tracht door de inzet van de online community, samen te kunnen werken aan de oplossingen in de vorm van natuurlijke klimaatbuffers. De online community wordt als communicatiemiddel ingezet in een communicatieve strategie, om zo een proces te bewerkstelligen waarin de actoren gezamenlijk werken aan oplossingen. Zij gebruikt in deze strategie de visie natuurlijke klimaatbuffers om de discussie open te breken. De Waddenvereniging stelt in deze visie de eeuwenoude strategie van dijken ophogen en versterken van zeederingen aan de kaak, een traditionele technisch rationele aanpak. In die zin is de strategie die de Waddenvereniging kiest een schoolvoorbeeld van de brede discussie die in de jaren '80 en '90 heeft plaatsgevonden waarbij weerstand is geboden aan de technisch rationele aanpak door het bieden van alternatieven. Echter, de visie mag dan wel een manier zijn om de discussie open te breken; de visie mag niet van vastomlijnde oplossingen voorzien zijn. Het geven van oplossingen staat namelijk niet centraal in open communicatieve planningsbenaderingen waar de Waddenvereniging op in heeft gezet met haar online community. De visie, zo is in dit hoofdstuk naar voren gekomen, is in grote mate voorzien van vastomlijnde doelstellingen. Om die reden kan het goed zijn dat de online community niet aan de verwachtingen gaat voldoen door de gewenste bijdrage te leveren aan draagvlak. Niet alleen de al deels vaststaande doelstellingen, maar ook de meervoudigheid van de doelstellingen is van belang in een open planproces. Daarnaast is het van belang dat de geïdentificeerde partijen de problemen delen en de mogelijkheid hebben om hierover te communiceren. Aan de hand van dit hoofdstuk is nog niet te zeggen of de geïdentificeerde partijen de problemen delen. Misschien zien de geïdentificeerde partijen het probleem dat de Waddenvereniging aanhaalt niet als probleem, of hebben zij voor het probleem al een oplossing gevonden. Hierdoor is het voor de geïdentificeerde partijen niet interessant om te gaan participeren. Hieruit volgt dan dat het ook maar de vraag is of de online community wel het geschikte middel is om in te zetten om de geïdentificeerde partijen met elkaar te laten communiceren.

4. Geïdentificeerde partijen in beeld

Dit hoofdstuk gaat in op de door de Waddenvereniging geselecteerde actoren, oftewel de geïdentificeerde partijen, die worden betrokken in het planproces. In het vorige hoofdstuk is naar voren gekomen dat de online community geschikt is voor een open plan proces. Belangrijk is dan wel dat wordt voldaan aan de condities die behoren bij een open plan proces. In dit hoofdstuk wordt bekeken of de geïdentificeerde partijen het probleem van de Waddenvereniging delen en of zij behoefte hebben om hier over te communiceren. Daarnaast wordt nagegaan of de geïdentificeerde partijen op de hoogte zijn van natuurlijke klimaatbuffers en of zij weten wat de Waddenvereniging met de visie natuurlijke klimaatbuffers beoogd te bereiken. Doel hierbij is antwoord te krijgen op de volgende deelvraag; ‘In hoeverre wordt in het geval van de Waddenvereniging door het gebruik van een ‘online community’, voor het verkrijgen van draagvlak voor de visie natuurlijke klimaatbuffers, voldaan aan de daarvoor gestelde condities’?

4.1 De actoren benoemd

De Waddenvereniging heeft in haar communicatieplan een communicatiecirkel opgenomen waarin drie schillen zijn onderscheiden (zie bijlage II). In die schillen worden de geïdentificeerde partijen geplaatst die van belang zijn voor de Waddenvereniging. De drie communicatieschillen die door de Waddenvereniging worden onderscheiden worden in box 7 weergegeven.

Box 7: De geïdentificeerde partijen in de communicatiecirkel.

- De kern van de communicatie ligt bij het projectteam,
- De eerste communicatieschil hieromheen betreft de bredere projectorganisatie:
- De tweede communicatieschil betreft politiek, bestuur en bij de inrichting betrokken organisaties. Deze groep wordt door de Waddenvereniging aangeduid als ‘beslissers’.
- De derde communicatieschil betreft, bij wadden-, natuur- en klimaat- betrokken organisaties, gebruikersgroepen, de onderzoekswereld en betrokken bewoners. Deze groep wordt gezien als de ‘steunverleners’.

Van de bovenstaande gespecificeerde categorieën met de geïdentificeerde partijen, zal in dit onderzoek de tweede en derde communicatieschil in kaart worden gebracht. De kern en de eerste communicatieschil worden niet meegenomen, omdat zij al bij het project betrokken zijn en al participeren, zo stelt de Waddenvereniging (Waddenvereniging, 2009). De partijen in de tweede schil, aangeduid als de beslissers, zijn van belang voor draagvlak wegens de beslissingsbevoegdheid die zij hebben. De derde schil, de steunverleners, worden door de Waddenvereniging gezien als de partijen waarbij draagvlak aanwezig is, vormen de benodigde steun voor de Waddenvereniging in het behalen van haar doelstellingen (Waddenvereniging, 2009). Van de beslissers en de steunverleners zal in dit hoofdstuk worden geanalyseerd of zij voldoen aan de uitgangspunten voor deelname aan de online community. Dit betekent dat wordt gekeken of de visie natuurlijke klimaatbuffers tot de gewenste discussie heeft geleid, en dat de geïdentificeerde partijen het probleem van de Waddenvereniging delen. Aansluitend wordt gekeken of de partijen de behoefte hebben om te communiceren over het onderwerp, om zo samen te werken aan een oplossing. Vervolgens is de vraag dan in hoeverre de online community in die behoefte kan voorzien.

4.2 Methode

Om de in de vorige paragraaf benoemde eigenschappen van de geïdentificeerde partijen zichtbaar te maken is een actoranalyse een geschikte methode. Dit omdat het met een actoranalyse mogelijk is de

kennis, houding en gedrag van de geïdentificeerde partijen inzichtelijk te maken. De analyse naar kennis, houding en gedrag heeft de verschijning van een kwalitatief onderzoek (Baarda en de Goede, 2002). De aanpak wordt dan ook kwalitatief ingestoken. Omdat de inzet is om zoveel mogelijk geïdentificeerde partijen te analyseren, is er gekozen voor een telefonisch interview; een methode die past binnen het kwalitatief onderzoek (p. 34). Baarda en de Goede noemen tevens een belangrijk aspect van interviewen; namelijk dat het de voorkeur geniet boven observatie wanneer het gaat om kennis, houding en gedrag (p. 183). Er is gekozen voor een half gestandaardiseerde interviewsoort; hierbij staan de onderwerpen wel vast, maar kan de gesprekspartner wel de antwoorden in eigen woorden formuleren. Het is belangrijk dat de vragen juist worden gesteld en dat er gemeten wordt wat beoogd wordt te meten. Het interview dat is opgesteld is terug te vinden in bijlage III.

4.3 Actoranalyse

In deze actoranalyse wordt gekeken naar de mate van draagvlak bij de geïdentificeerde partijen voor de visie natuurlijke klimaatbuffers en in hoeverre ze actief mee willen doen in de online community. In het programmaplan van de Waddenvereniging is aangegeven dat geïdentificeerde partijen te analyseren zijn op kennis, houding en gedrag. Concreet worden de volgende uitgangspunten gehanteerd;

- *Kennis*: zijn de geïdentificeerde partijen op de hoogte van natuurlijke klimaatbuffers.
- *Houding*: zien de geïdentificeerde partijen het zelfde probleem als de Waddenvereniging (de zeespiegelstijging) en zijn de geïdentificeerde partijen bereid om hierover te communiceren.
- *Gedrag*: hebben de geïdentificeerde partijen behoefte aan hulp door contact en informatie om te komen tot oplossingen voor natuurlijke klimaatbuffers door daar samen aan te werken in de online community.

De mate van kennis, houding en gedrag zijn in een schema weergegeven. De afgenomen interviews zijn in een schema opgesteld die terug is te vinden in bijlag VI.

Figuur 8: categorieën actoranalyse

kleur	kennis	houding	gedrag
groen	goed op de hoogte	positief	meewerker
geel	gedeeltelijk op de hoogte	neutraal	neutraal
rood	niet op de hoogte	negatief	tegenstander

4.4 Beslissers

In de categorie ‘beslissers’ zijn zoveel mogelijk gemeenten benaderd. Er is gezocht naar personen belast met het beleid aangaande de Wadden, klimaat of ruimtelijke ordening. Het is vrij snel duidelijk geworden dat de gemeenten die vrij veel met het waddengebied te maken hebben door bijvoorbeeld de ligging van de gemeente, vaak goed op de hoogte zijn van onderwerpen die betrekking hebben op het waddengebied. Bij andere gemeenten, die alleen aan het waddengebied grenzen, is de kennis over het algemeen wat minder aanwezig. Verder zijn er naast de gemeenten ook de provincies, het dagelijkse bestuur van een paar waterschappen, en een ministerie benadert.

Gemeenten

Organisaties	Kennis	Houding	Gedrag
Gemeenten Friesland			
Terschelling	Yellow	Green	Green
Schiermonnikoog	Red	Yellow	Red
Wunseradiel	Green	Yellow	Yellow
Harlingen	Red	Yellow	Yellow
Franekeradeel	Red	Yellow	Yellow
Het Bildt	Yellow	Green	Red
Ferwerderadeel	Yellow	Yellow	Yellow
Dongeradeel	Yellow	Yellow	Yellow
Gemeenten Groningen			
De marne	Yellow	Yellow	Yellow
Winsum	Red	Green	Yellow
Eemsmond	Green	Yellow	Red
Delfzijl	Red	Green	Yellow
Gemeenten Noord-Holland			
Texel	Yellow	Yellow	Yellow
Den Helder	Red	Red	Red
Wieringen	Yellow	Yellow	Yellow

Gebaseerd op de afgenomen interviews, kan gezegd worden dat de gemeenten die weinig te maken hebben met het waddengebied ook een leemte in kennis hebben. Met de vraag of de respondenten ook op de hoogte zijn van de natuurlijke klimaatbuffers werd dan ook zeer wisselend gereageerd. Opvallend is wel dat de gemeenten die midden in het waddengebied liggen, zoals Schiermonnikoog, of aan het waddengebied ook niet erg geïnteresseerd zijn in de visie natuurlijke klimaatbuffers. Zo was de respondent van de gemeente Schiermonnikoog zelfs heel erg onverschillig, en gaf hij aan 'dat er zoveel op de gemeente afkomt qua regels voor de wadden, dat hij alles maar op zich af laat komen, en daarom ook niet op de hoogte is van de natuurlijke klimaatbuffers'. Ook de gemeente Den Helder was niet erg positief. De geïnterviewde ambtenaar reageerde kortaf tijdens het afnemen

van het interview. Hij is niet op de hoogte van de natuurlijke klimaatbuffers, maar heeft ook geen behoefte om er kennis van te nemen. Twee respondenten van de gemeenten Wunseradeel en Eemsmond zijn goed op de hoogte van de natuurlijke klimaatbuffers. Wel dient gezegd te worden dat de beschrijving die ze gaven voor een natuurlijke klimaatbuffer gebeurde met enige twijfel.

Gekeken naar de houding van de respondenten was slechts een klein deel positief over de natuurlijke klimaatbuffers. Bij de vraag of de geïdentificeerde partijen op de hoogte gehouden willen worden door de Waddenvereniging waren slechts enkele gemeenten enthousiast. Deze gemeenten, blijken de gemeenten te zijn die niet erg goed op de hoogte zijn van de natuurlijke klimaatbuffers. Dit werd ook duidelijk uit de antwoorden die deze gemeente gaven in de trant van: 'Het lijkt me heel goed om op de hoogte gehouden te worden over de natuurlijke klimaatbuffers, want ik weet er nog niet zoveel van af' aldus de gemeente het Bildt. De gemeente Terschelling gaf aan dat hij 'enthousiast is, maar dat de achterban dit niet altijd is'. Goede informatie is nodig aldus de gemeenten. Met de vraag aan de respondenten of zij in de toekomst actiever mee willen werken aan natuurlijke klimaatbuffers, is eigenlijk vrij stellig geantwoord dat de tijd hiervoor niet is. Vervolgens wordt er aan toe gevoegd dat natuurlijke klimaatbuffers voorlopig ook nog geen prioriteit gaat krijgen.

Waterschappen (bestuurlijk)

Organisaties	Kennis	Houding	Gedrag
Waterschappen			
Wetterskip Fryslân	Red	Yellow	Red
Waterschap Noorderzijlvest	Yellow	Yellow	Yellow

De geïnterviewde waterschappen zijn niet goed op de hoogte van de natuurlijke klimaatbuffers. geen van beide respondenten kon vertellen wat natuurlijke klimaatbuffers zijn. Na een beschrijving van wat natuurlijke klimaatbuffers nou zijn, werden ze niet echt enthousiaster.

Sterker nog, beide respondenten vinden de oplossingen in de vorm van de natuurlijke klimaatbuffers niet echt binnen de visie en werkwijze van het waterschap passen. Het probleem wordt wel erkent, maar de oplossing in de vorm van natuurlijke klimaatbuffers wordt niet gedeeld. Bij de waterschappen wordt vooral de noodzaak van de dijken gezien, en niet die van de natuurlijke klimaatbuffers. Zo was in beide gevallen de vraag of de natuurlijke klimaatbuffer voor of achter een dijk is te realiseren; de gedachte dat een natuurlijke klimaatbuffer op sommige plekken ter vervanging van de dijk is, wordt niet gewaardeerd. De bestuurder van het Wetterskip Fryslân gaf nog aan dat hij 'erg goed kijkt naar zijn functie als bestuurder en welke uitgangspunten daarbij passen'. De

waterschappen kiezen een geheel andere benaderingswijze. Er wordt neutraal gereageerd op de vraag of zij op de hoogte gehouden willen worden over de natuurlijke klimaatbuffers. Bij de vraag of de strategie van de natuurlijke klimaatbuffers past bij de organisatie wordt geantwoord dat ze toch meer zien in de primaire taak van het waterschap; 'de veiligheid garanderen door het versterken van dijken'. Ze wijzen erop dat dit de visie van het waterschap is, en dat de harde maatregelen hiervoor toch de voorkeur hebben. Het dijken bouwen zit in het 'bloed' van de waterschappen, en de natuurlijke oplossing voor bescherming en veiligheid, daar zijn ze toch wel wat huiverig voor. De waterschappen staan neutraal tegenover de visie natuurlijke klimaatbuffer. Gekeken naar de houding, gebaseerd op de vraag of ze actief mee zouden willen werken aan natuurlijke klimaatbuffers door schetsschuiten (in het interview moest uitgelegd worden wat hier precies mee bedoeld werd) willen ze wel betrokken worden, als het maar niet teveel tijd gaat kosten. Er mag van de waterschappen van alles gebeuren, maar de dijken blijven de prioriteit houden.

Provincie (bestuurlijk)

Organisatie	Kennis	Houding	Gedrag
Provincies			
Fryslân			

In tegenstelling tot de waterschappen zijn de twee respondenten van de provincie Fryslân goed op de hoogte van de natuurlijke klimaatbuffers. De visie is bekend bij de respondenten. De nut en noodzaak worden

erkent. echter; er is voor de provincie geen urgentie om snel aan de slag te gaan met de natuurlijke klimaatbuffers. De problemen ten gevolge van de zeespiegelstijging worden ook niet als zodanig gezien, dat er sprake is van urgentie. Bij de provincie is de kennis misschien aanwezig, maar in de organisatie is dit nog lang niet het geval, zo wordt door de respondenten aangegeven. De provincie is niet erg stellig ten aanzien van natuurlijke klimaatbuffers, maar erg afwijzend zijn ze ook niet. De respondenten hebben niet echt een uitgesproken mening over de natuurlijke klimaatbuffers. In beide interviews werd gezegd dat ze nog een slag om de arm willen houden. Het initiatief van de Waddenvereniging is leuk, maar de provincies hebben niet de behoefte om betrokken te worden. Daarnaast geldt dat ze de tijd niet kunnen vinden om mee te werken, en vinden ze de functie die ze vervullen niet passen om betrokken te worden bij het uitwerken aan de natuurlijke klimaatbuffers.

Ministerie van Verkeer en Waterstaat

Organisatie	Kennis	Houding	Gedrag
Ministerie V en W			

Het ministerie reageerde positief over de natuurlijke klimaatbuffers. De respondent is goed op de hoogte van de visie natuurlijke

klimaatbuffers van de Waddenvereniging en lijkt het een goede zaak te vinden dat de Waddenvereniging hiermee bezig is. De respondent vindt dan ook noodzakelijk dat er gewerkt wordt aan een oplossing voor zeespiegelstijging, omdat het een probleem is dat nu opgepakt dient te worden. Ze ziet het belang in van de door de Waddenvereniging aangedragen oplossingen in de strijd tegen zeespiegelstijging'. Ze vraagt zich wel af of dijken ook niet kunnen blijven bestaan. Ondanks dat ze erg positief en enthousiast is, reageert ze neutraal op de vraag of zij betrokken wil worden door mee te werken aan oplossingen voor de natuurlijke klimaatbuffers in de online community. Zij denkt dat zij hier niet de geschikte persoon voor is en dat hier andere personen zijn die deze rol beter kunnen innemen. Daarnaast heeft ze er geen tijd voor omdat zij die tijd er niet voor krijgt, omdat er binnen de organisatie (nog) geen prioriteit voor is.

4.5 Steunverleners

Van de steunverleners is getracht de wetenschapswereld de natuurorganisaties en de verschillende belangenverenigingen te benaderen. De actoranalyse geeft duidelijk weer dat de kennis met betrekking tot de natuurlijke klimaatbuffers goed aanwezig is. Dit is op zich niet heel verwonderlijk gezien het feit dat sommige geïdentificeerde partijen al nauw samenwerken met de Waddenvereniging. Het gevolg is dat er ook concreter wordt geantwoord, omdat de geïdentificeerde partijen bekend zijn met de materie. Echter, niet altijd willen de respondenten meewerken aan de verdere uitwerking van de natuurlijke klimaatbuffers in de online community.

Natuurorganisaties

Organisaties	Kennis	Houding	Gedrag
Staatsbosbeheer Noord	Green	Green	Yellow
It Fryske Gea	Green	Green	Green
Landschap Noord-Holland	Green	Green	Green
Groninger Landschap	Green	Green	Green

Doordat de natuurorganisaties zelf ook aangesloten zijn bij diverse initiatieven om de gevolgen van klimaatverandering aan te pakken, zijn de natuurorganisaties zonder uitzondering erg goed op de hoogte van de visie natuurlijke klimaatbuffers. Wel valt op dat,

ondanks dat de kennis over de natuurlijke klimaatbuffers goed is, de uitleg soms lastig te begrijpen is. Doordat de natuurorganisaties goed op de hoogte zijn, en soms ook in meer of mindere mate betrokken zijn bij projecten van de Waddenvereniging, is de houding van de meeste geïdentificeerde partijen erg positief. Ze vinden het initiatief van de Waddenvereniging erg goed, en steunen deze visie dan ook. Vanzelfsprekend zou zijn dat de natuurorganisaties betrokken willen worden bij uitwerking van de visie ‘natuurlijke klimaatbuffers’. Toch is er een persoon van een natuurorganisatie die niet wil meewerken. Deze organisatie zit in de projectgroep, maar wil desondanks niet betrokken worden. Deze persoon, van Staatsbosbeheer, spreekt over de verkeerde aanpak van de Waddenvereniging, waar hij zich niet in kan vinden. Er werd wel benadrukt dat de visie en de gedachte erachter goed is, alleen de werkwijze die de Waddenvereniging hanteert valt niet in de smaak. Hij denkt dat je met mensen in gesprek dient te gaan in plaats van ze de natuurlijke klimaatbuffers op te leggen. Kies voor de dialoog in plaats van de strategie. Deze geïdentificeerde partij ontpopte zich als een tegenstander, terwijl de overige natuurorganisaties zich profileerden als steunverleners. Een ander aspect wat bij de respondenten naar voren kwam is het tijdsbeslag. Ze willen graag betrokken worden maar dat mag niet teveel tijd kosten.

Waterschappen (ambtelijk)

Organisaties	Kennis	Houding	Gedrag
Waterschappen (beheer)			
Wetterskip Fryslan	Green	Green	Yellow
Waterschap Noorderzijlvest	Yellow	Green	Green
Hoogheemraadschap NH	Yellow	Green	Green

De waterschappen zijn niet onbekend met de natuurlijke klimaatbuffers. Bij de waterschappen is de kennis globaal aanwezig, maar het is merkbaar dat belangrijke details in de kennis ontbreken. Op de vraag of de geïdentificeerde partijen het probleem van de Waddenvereniging delen, zijn ze het eigenlijk

allen wel eens. De respondenten vinden ook dat er nagedacht moet worden over de problematiek die de klimaatverandering met zich mee gaat brengen. Maar het blijkt wel dat ook dat de oplossing van de waterschappen anders wordt gezien. Ze zien meer in andere oplossingen. Dit blijkt wel uit de vraag of ze actief willen meedoen. Hierin werd in alle gevallen positief beantwoord, omdat zij graag hun eigen visie willen laten horen. Deze visie is niet geheel tegenstrijdig aan die van de Waddenvereniging, maar heeft wel een andere insteek. De respondenten van de waterschappen zien meer in harde maatregelen om zo droge voeten te garanderen. Dit past meer bij de werkwijze van de waterschappen legt de ambtenaar van de Wetterskip Fryslân uit. Opmerkelijk is wel dat ze niet negatief zijn over de natuurlijke klimaatbuffers, ondanks de ogenschijnlijke kloof tussen beide visies. Hierbij dient wel gezegd te worden dat de dijken wel de primaire waterkering is; maar ze zien wel degelijk mogelijkheden voor natuurlijke klimaatbuffers, zowel binnendijks als buitendijks. Ondanks de werkzaamheden die ze uitvoeren (dijkbeheer), zien de geïdentificeerde partijen de noodzaak in van

natuurlijke klimaatbuffers, al blijven in hun ogen dijken het belangrijkste wapenfeit in de strijd tegen zeespiegelstijging.

Recreatie

Organisaties	Kennis	Houding	Gedrag
Recreatie			
ANWB	Green	Green	Green
Wadvaarders	Yellow	Yellow	Yellow
de vrije wadlopers	Red	Yellow	Yellow

Twee van de drie geïnterviewde organisaties op het gebied van recreatie, zijn in meer of mindere mate op de hoogte van de natuurlijke klimaatbuffers. Eén organisaties heeft nog nooit gehoord van natuurlijke klimaatbuffers, en dus al helemaal niet van de visie natuurlijke

klimaatbuffers. Deze organisatie, de Vrije Wadlopers, maakt het ook niet zoveel uit, zolang wadlopen maar door kan blijven gaan. Hij had er eigenlijk ook niet echt behoefte aan om op de hoogte gehouden te worden. En actief meewerken aan natuurlijk klimaatbuffers, daar ziet hij het nut al helemaal niet van in. Deze houding geldt eigenlijk ook voor de Wadvaarders. Die hebben eigenlijk helemaal niets met de natuurlijke klimaatbuffers, en vindt het ook niet nodig om actief betrokken te worden. De ANWB is als enige organisatie op het gebied van recreatie erg positief. De ANWB bekijkt alles vanuit recreatie en de leden van de ANWB; en denken dan ook dat natuurlijke klimaatbuffers goed voor de recreatie is. De Vrije wadlopers en de Wadvaarders zijn heel stellig; zij willen niet betrokken worden. Zij vinden dit niet hun taak, en zij vinden dat het hun niet aangaat. Ze willen hoogstens van de zijlijn meekijken. Ze zijn geen tegenstander maar ook geen meewerker; ze zijn neutraal. Omdat er verwacht wordt dat er voor recreatie niet zoveel zal veranderen, wordt de meerwaarde van participeren niet echt gezien. De ANWB echter, zou wel graag mee willen doen, omdat hij het onderwerp belangrijk genoeg acht voor de ANWB en haar achterban.

Landbouw en onderzoek

Organisaties	Kennis	Houding	Gedrag
Landbouworg. & onderzoek			
LTO	Green	Yellow	Yellow
Imares Texel	Green	Green	Green
SOVON	Green	Green	Green
Klimaatbureau	Green	Green	Yellow
Milieufederaties Noord Holland	Green	Green	Yellow
Stichting de Noordzee	Green	Green	Green
VBIJ	Green	Green	Green

De landbouworganisaties en de onderzoeksorganisaties zijn goed op de hoogte van de natuurlijke klimaatbuffers. Ook de visie natuurlijke klimaatbuffers is bekend; sommige organisaties zijn al betrokken bij het project, of hebben al veel samengewerkt met de Waddenvereniging. Dit zorgt ervoor dat ze alleen al door het regelmatige contact op de hoogte blijven van de verschillende onderwerpen die door de Waddenvereniging worden behandeld. Doordat vrijwel alle

steunverleners op de hoogte zijn van de natuurlijke klimaatbuffers, zijn ze ook veel directer over hun mening betreffende natuurlijke klimaatbuffers. Dit resulteerde in kort, bondige antwoorden waar geen twijfel over bestaat. Opvallend is dat LTO telkens benadrukte dat alles erg goed is, zolang het maar buitendijks is. LTO is qua houding neutraal, wat zich ook vertaald heeft naar neutraal gedrag. De overige organisaties zien er wel degelijk een belang in om mee te werken. Zij vinden het zelfs erg belangrijk dat ze betrokken worden. Dit resulteert dan ook in een positieve instelling tegenover de natuurlijke klimaatbuffers.

4.6 Resumerend

Over het geheel genomen kan gezegd worden dat de beslissers niet staan te springen om aan de slag te gaan met de natuurlijke klimaatbuffers. De grootste problemen zijn toch wel de vrees voor de hoeveelheid tijd die gaat zitten in het actief meewerken aan de natuurlijke klimaatbuffers. Steevast komt het er op neer dat er geen prioriteit wordt gegeven aan het onderwerp natuurlijke klimaatbuffers. Tevens blijkt de kennis bij de steunverleners niet erg goed te zijn op het gebied van de natuurlijke klimaatbuffers; ze blijken niet goed op de hoogte te zijn van de inhoud van de visie. Maar als er gevraagd wordt aan de beslissers wat er in hun beleving wordt verstaan onder een natuurlijke klimaatbuffers, geven zij een beschrijving die past in de beleving van de Waddenvereniging. Desondanks is er bij de beslissers nog veel te winnen op het gebied van kennis, houding en gedrag.

Organisaties	Kennis	Houding	Gedrag
Ministeries			
Verkeer en Waterstaat	Green	Green	Yellow
Provincies			
Friesland	Green	Yellow	Yellow
Waterschappen			
Wetterskip Fryslan	Red	Yellow	Red
Waterschap Noorderzijlvest	Yellow	Yellow	Yellow
Gemeenten			
Gemeenten Friesland			
Terschelling	Yellow	Green	Green
Schiermonnikoog	Red	Yellow	Red
Wunseradiel	Green	Yellow	Yellow
Harlingen	Red	Yellow	Yellow
Franekeradeel	Red	Yellow	Yellow
Het Bildt	Yellow	Green	Red
Ferwerderadeel	Yellow	Yellow	Yellow
Dongeradeel	Yellow	Yellow	Yellow
Gemeenten Groningen			
De marne	Yellow	Yellow	Yellow
Winsum	Red	Green	Yellow
Eemsmond	Green	Yellow	Red
Delfzijl	Red	Green	Yellow
Gemeenten Noord-Holland			
Texel	Yellow	Yellow	Yellow
Den Helder	Red	Red	Red
Wieringen	Yellow	Yellow	Yellow

Van de steunverleners kan gezegd worden dat zij goed op de hoogte zijn van de natuurlijke klimaatbuffers. Dit is op zich ook niet zo vreemd; een aantal organisaties zijn bij de totstandkoming van de visie betrokken, zoals de natuurorganisaties, of zijn qua organisatie al gespitst op dit soort onderwerpen, zoals het klimaatbureau en Stichting de Noordzee. Toch blijken een aantal organisaties zich niet te kunnen vinden in de werkwijze van de Waddenvereniging, zoals Staatsbosbeheer en LTO. Laatstgenoemde kan zich alleen vinden in de manier de zijn achterban het beste past, en is fel tegen oplossingen binnendijks. De steunverleners zijn ondanks de positieve houding kritisch ten aanzien van de natuurlijke klimaatbuffers. Het lijkt dan ook niet vanzelfsprekend dat de steunverleners ook daadwerkelijk gezien kunnen worden als steunverleners.

Organisaties	Kennis	Houding	Gedrag
Staatsbosbeheer Noord	Green	Green	Yellow
It Fryske Gea Landschap Noord-Holland Groninger Landschap	Green	Green	Green
Waterschappen (beheer)			
Wetterskip Fryslan Waterschap Noorderzijlvest Hoogheemraadschap NH	Green	Green	Yellow
Recreatie			
ANWB	Green	Green	Green
Wadvaarders de vrije wadlopers	Green	Yellow	Yellow
Landbouworg. & onderzoek			
LTO	Green	Yellow	Yellow
Imares Texel SOVON	Green	Green	Green
Klimaatbureau Milieufederaties Noord Holland Stichting de Noordzee VBIJ	Green	Green	Yellow

4.7 Synthese

De vraag die in dit hoofdstuk aan de orde is gekomen luidt: ‘In hoeverre wordt in het geval van de Waddenvereniging door het gebruik van een ‘online community’, voor het verkrijgen van draagvlak voor de visie natuurlijke klimaatbuffers, voldaan aan de daarvoor gestelde condities’?

De Waddenvereniging heeft de geïdentificeerde partijen in twee groepen verdeelt; de beslissers en de steunverleners. De steunverleners zijn in dit geval de geïdentificeerde partijen waarvan de Waddenvereniging verwacht steun te krijgen voor de visie natuurlijke klimaatbuffers. Dit is slechts ten dele waar. Niet alle steunverleners blijken zo enthousiast te zijn dat de Waddenvereniging op hun ‘steun’ kan rekenen. Het blijkt zelfs dat er steunverleners zijn die zich wel kunnen vinden in de natuurlijke klimaatbuffers, maar die zijn wat minder gelukkig met de werkwijze van de Waddenvereniging. Daarnaast zijn er veel steunverleners die vinden dat ze geen rol kunnen nemen in het meewerken aan natuurlijke klimaatbuffers en de schetsschuit. Daarvoor vinden ze hun belang niet groot genoeg. Met andere woorden; de Waddenvereniging ziet hun als belangrijke participant, maar zij zien dat zelf niet. Beter is dat de Waddenvereniging de steunverleners eerst overtuigd van hun rol in dit planningsvraagstuk, in plaats van ze gewoon te betrekken.

Voor de beslissers geldt dat er op dit moment weinig draagvlak te verwachten valt omdat ze de urgentie van het probleem niet zien. Er is op dit moment geen aanleiding om zich bezig te gaan houden met de natuurlijke klimaatbuffers. Het probleem wordt vaak niet gedeeld met de Waddenvereniging. Tevens speelt tijd een hele belangrijke rol bij de beslissers. Over het algemeen, een uitzondering daargelaten, kunnen ze hun kostbare tijd niet besteden aan een onderwerp waar ze te weinig van af weten en die geen prioriteit heeft. Ze willen liever geïnformeerd worden in plaats van actief mee te werken aan natuurlijke klimaatbuffers. Daarnaast speelt de primaire taak die de beslissers van oudsher hebben, zoals het versterken van dijken bij de waterschappen, mee in de standpunten ten aanzien van de natuurlijke klimaatbuffers.

Op basis van bovenstaande kan gezegd worden dat het aanwezige draagvlak voor de natuurlijke klimaatbuffers (nog) niet erg groot is. Ook van de geïdentificeerde partijen, waarvan de Waddenvereniging verwacht dat ze steun verlenen, is niet altijd draagvlak te verwachten. Deels wordt het probleem (zeespiegelstijging) wel erkent door de steunverleners, maar worden de oplossingen die in de visie van de Waddenvereniging worden aangedragen, niet gedeeld. Een gedeelte van de steunverleners ziet het probleem van de Waddenvereniging niet als een probleem. De steun die de Waddenvereniging van de steunverleners verwacht zal zij ook niet altijd krijgen. Gevolg is dan ook dat er geen prioriteit wordt gegeven aan het meewerken aan de natuurlijke klimaatbuffers. Een ander opvallend resultaat van de actoranalyse is dat een deel van de geïdentificeerde partijen als steunverleners worden gepositioneerd terwijl zij dit zelf niet zo zien. Met andere woorden; de steunverleners krijgen een rol toebedeeld die zij zelf niet willen nemen. Een van de uitgangspunten voor een zinvol open planproces is dat de geïdentificeerde partijen de problemen delen en bereid zijn om hierover te communiceren. Als de klimaatverandering al als probleem wordt gezien, is de bereidheid om erover te communiceren er vaak niet, omdat de aangedragen oplossing niet als juiste oplossing wordt gezien, of dat de geïdentificeerde partijen zichzelf niet in de rol zien die van ze verwacht wordt.

Bij de beslissers zien we dat het merendeel van de respondenten het probleem van zeespiegelstijging erkent. Zij zijn vaak zelf actief in het oplossen van het probleem. Er is dus sprake van een gedeeld probleem. Maar ook hierbij geldt dat de aangedragen oplossing van de Waddenvereniging geen of slechts deels steun krijgt. Vaak strijkt de oplossingsrichting van de Waddenvereniging tegen de haren in van de werkwijze van de beslissers. Zij zijn ingesteld op een technisch rationele aanpak, het ophogen van dijken, in plaats van natuurlijke klimaatbuffers. Verder is bij de beslissers slechts een klein deel bereid om te participeren. Er is in zeer beperkte mate sprake van draagvlak van de beslissers voor de oplossingsrichting van zeespiegelstijging in de vorm van natuurlijke

klimaatbuffers. De beslissers lopen dan ook niet warm voor de online community omdat nut en noodzaak niet aanwezig zijn. Gevolg is dat de beslissers geen tijd kunnen vrij maken om mee te werken aan de natuurlijke klimaatbuffers. Dit komt doordat er binnen de organisatie geen prioriteit wordt gegeven aan het onderwerp, omdat het geen urgentie heeft.

5. Conclusie en aanbeveling

De visie natuurlijke klimaatbuffers en de online community zijn de twee aspecten die voor de Waddenvereniging centraal staan in haar aanpak om te komen tot implementatie en uitwerking van de door haar aangedragen oplossingen tegen zeespiegelstijging. De visie natuurlijke klimaatbuffers, die bolstaat van de oplossingen voor het waddengebied in de strijd tegen het water, en de online community als centraal gesteld middel om het benodigde draagvlak, zijn de inzet voor het krijgen van draagvlak voor de visie natuurlijke klimaatbuffers. In de vorige hoofdstukken zijn een viertal deelvragen aan de orde gekomen die op deze aspecten ingaan en die bijdragen aan de beantwoording van de twee centraal staande vragen in dit onderzoek. De eerste centrale vraag luidt als volgt;

‘Is de aanpak van de Waddenvereniging een juiste aanpak om te komen tot voldoende draagvlak bij de geïdentificeerde partijen voor het uitwerken en implementeren van de voorgestelde maatregelen voor klimaatadaptatie in de Waddenzee zoals aangedragen in de door haar gesteunde visie natuurlijke klimaatbuffers?’

De tweede centrale vraag, die als logisch vervolg aansluit bij de eerste centrale vraag, luidt;

‘Hoe kan de uiteindelijke impact van de door de Waddenvereniging gekozen strategie om draagvlak te vinden voor de visie ‘Natuurlijke Klimaatbuffers’ worden verklaard?’

Om tot de beantwoording van de twee centrale vragen te komen zijn een viertal deelvragen behandeld in dit onderzoek, te weten;

Wat wordt bedoeld met een ‘online community’ en onder welke condities is het gebruik van een ‘online community’ mogelijk en zinvol voor het verkrijgen van draagvlak?

Hoe past het gebruik van een ‘online community’ binnen de bestaande theoretische discussie over planning en binnen de vanaf de jaren ‘80 en ‘90 meer populair geworden communicatieve planningsbenaderingen?

Wanneer en onder welke condities is een open communicatieve planningsstrategie, die in de jaren ‘80 en ‘90 steeds populairder geworden is, zinvol om te gebruiken?

In hoeverre wordt in het geval van de Waddenvereniging door het gebruik van een ‘online community’, voor het verkrijgen van draagvlak voor de visie natuurlijke klimaatbuffers, voldaan aan de daarvoor gestelde condities?

In de voorgaande hoofdstukken zijn de deelvragen onderzocht en beantwoordt in desbetreffende syntheses. Deze syntheses vormen de basis voor de conclusie van het onderzoek en de beantwoording van de centrale vragen.

5.1 Conclusie

De eerste centrale vraag; ‘Is de aanpak van de Waddenvereniging een juiste aanpak om te komen tot voldoende draagvlak bij de geïdentificeerde partijen voor het uitwerken en implementeren van de voorgestelde maatregelen voor klimaatadaptatie in de Waddenzee zoals aangedragen in de door haar gesteunde visie natuurlijke klimaatbuffers?’ zal hieronder worden beantwoordt.

Een online community kan voor het benodigde draagvlak gaan zorgen voor de visie natuurlijke klimaatbuffers, om zo tot uitwerking en implementatie te komen van de visie natuurlijke klimaatbuffers, mits wordt voldaan aan een aantal uitgangspunten. Want wil de online community een bijdrage gaan

leveren aan de doelstelling van de Waddenvereniging en voor het benodigde draagvlak gaan zorgen dan moet voldaan worden aan de volgende condities voor een zinvolle online community:

- De doelgroep heeft iets gemeenschappelijks
- Het gemeenschappelijke houdt de doelgroep dagelijks bezig.
- De leden zijn bereid over het gemeenschappelijke te communiceren.
- De leden willen door contact en informatie geholpen worden.
- De online community is online, en het internet (de online community) is het belangrijkste medium voor onderling contact zijn.
- Er dient genoeg activiteit te zijn, door actieve leden, om bij te dragen aan een succesvolle online community.

In dit onderzoek is naar voren gekomen dat de online community niet altijd geschikt is voor het bijdragen aan draagvlakvergroting. Sterker nog, als een online community wil bijdragen aan draagvlak dan is er al een bepaalde mate van draagvlak nodig onder de doelgroep. Een online community gaat namelijk niet werken als er geen doelgroep is die de behoefte heeft om gebruik van te maken van de online community. De online community dient in de behoefte om te communiceren te voorzien, anders zal de online community niet werken. Dit geeft een van de belangrijkste bestaansrechten weer van een online community; de doelgroep dient iets gemeenschappelijks te hebben waarbij men de bereidheid heeft om hierover te communiceren waarbij de online community in die behoefte voorziet.

Om het beoogde doel van de Waddenvereniging te gaan behalen, het verkrijgen van draagvlak voor de visie natuurlijke klimaatbuffers, is het van belang dat de geïdentificeerde partijen ook voldoen aan het uitgangspunt dat het gemeenschappelijke de doelgroep dagelijks bezighoudt. Het gemeenschappelijke dient te zijn dat de geïdentificeerde partijen de zeespiegelstijging als een probleem zien, en de natuurlijke klimaatbuffers als de oplossing. Uit de actoranalyse blijkt dat een beperkt aantal geïdentificeerde partijen op dit vlak iets gemeenschappelijks hebben. In de meeste gevallen erkennen de geïdentificeerde partijen het probleem niet of ze delen de oplossing van de Waddenvereniging niet. Een groot deel van de geïdentificeerde partijen voldoen dus niet aan deze voorwaarde. Dit heeft grote gevolgen; hierdoor kan ook niet worden voldaan aan de andere uitgangspunten van een online community. Hieruit kan de conclusie getrokken worden dat de online community niet voor het benodigde draagvlak gaat zorgen zoals in het programmaplan 'samen werken aan de klimaatbuffer Wadden' is gesteld. De online community zal dan niet bijdragen aan de doelstellingen op kennis, houding en gedrag, zoals deze in het programmaplan zijn weergegeven (Zie box 3, pagina 17).

Voortbordurend op bovenstaande conclusie als antwoord op de eerste centrale vraag kan nu de tweede centrale vraag beantwoordt worden. De tweede centrale vraag luidt; 'Hoe kan de uiteindelijke impact van de door de Waddenvereniging gekozen strategie om draagvlak te vinden voor de visie 'Natuurlijke Klimaatbuffers' worden verklaard?'

Uit het onderzoek blijkt vooral de visie natuurlijke klimaatbuffers als oplossing voor de zeespiegelstijging op veel verzet stuit. Dit is bekend bij de Waddenvereniging en zij heeft ondervonden dat er nauwelijks draagvlak is bij de geïdentificeerde partijen. Dat is de reden geweest voor het kiezen van een andere strategie, zoals beschreven in het programmaplan 'Samen werken aan de klimaatbuffer wadden'. In haar strategie heeft de Waddenvereniging ervoor gekozen om de visie te gebruiken als discussiedocument in een communicatiemiddel in plaats van de visie als overtuigingsmiddel. Er wordt gebruik gemaakt van een visie waarvan bekend is dat deze nauwelijks draagvlak krijgt.

Een betere optie was geweest om de geïdentificeerde partijen te betrekken bij het opstellen van de visie natuurlijke klimaatbuffers, waarbij naar draagvlak en de discussie wordt gezocht onder de geïdentificeerde partijen. Het valt sterk te betwijfelen, gezien de uitkomsten van dit onderzoek, of deze strategie gewerkt zou hebben. Er blijkt bij de meeste geïdentificeerde partijen nauwelijks nut en noodzaak te zijn om werk te maken van het probleem. Uit het onderzoek is in ieder geval wel gebleken dat het geen nut heeft een visie te schrijven waarvoor nog draagvlak voor de uitwerking en implementatie ervan gezocht zal worden. Als

de visie tot stand is gekomen zonder input, meningen en kennis van de geïdentificeerde partijen, dan kan de visie weerstand oproepen zoals de Waddenvereniging heeft ondervonden. Dit verklaart waarom de strategie van de Waddenvereniging waarschijnlijk niet zal gaan werken

Niet alleen beschikbare middelen dienen goed afgestemd te worden op de geïdentificeerde partijen; het middel dient ook te passen in de communicatieve planningsbenadering. De strategie van de Waddenvereniging zal volgens de theorie in hoofdstuk drie berusten op een communicatieve aanpak omdat dit de enige aanpak is die zij kan kiezen om te komen tot draagvlak voor de visie natuurlijke klimaatbuffers. Door haar beperkte macht zal de strategie die de Waddenvereniging kiest berusten op een communicatieve aanpak met een open planproces, in de hoop een bijdrage te mogen leveren aan de discussie. Een open planproces is alleen zinvol als er wordt voldaan aan de volgende condities;

- Geen vastomlijnde vooraf bepaalde doelstellingen.
- Er is sprake van meervoudige doelstellingen.
- Wederzijdse afhankelijke actoren.
- Actoren die het probleem delen, en dus behoefte hebben aan een oplossing.
- Mogelijkheden tot communiceren.

Van de bovenstaande condities zijn een aantal condities die in de strategie van de Waddenvereniging aanwezig zijn. Zo worden er ruim voldoende mogelijkheden tot communiceren geboden, en worden in de visie meervoudige doelstellingen aangereikt. Daarnaast zijn de actoren vanuit het oogpunt van de Waddenvereniging afhankelijk van elkaar; tenminste als het gaat om de oplossing die in de visie wordt aangedragen. Vanuit het oogpunt van de geïdentificeerde partijen is het maar de vraag of zij wederzijds afhankelijk van elkaar zijn.

De technisch rationele aanpak van een aantal geïdentificeerde partijen impliceert dat er geen sprake is van wederzijds afhankelijkheid; het versterken van de zeekering en ophogen van de dijken gebeurt al eeuwenlang op dezelfde manier. Hiervoor is geen gezamenlijke gedragen oplossing nodig. Deze eeuwenoude oplossing tegen de zeespiegelstijging heeft een bewezen staat van dienst en is geaccepteerd. Dat verklaart waarom een deel van de geïdentificeerde partijen wel het probleem van de Waddenvereniging delen, maar niet de voorgestelde oplossing; die hebben ze al, en die passen ze ook al eeuwenlang toe.

Een andere conditie van een open planproces is dat er geen vastomlijnde vooraf bepaalde doelstellingen zijn. Een open planproces is dus alleen zinvol als de actoren de ruimte krijgen om daadwerkelijk 'input' te mogen leveren. Het proces staat centraal, niet de oplossing. De oplossing is doordat iedere actor de kans krijgt zijn/ haar 'zegje' te doen, een gezamenlijke gedragen oplossing; een oplossing met draagvlak. Doordat de Waddenvereniging ervoor kiest om de visie natuurlijke klimaatbuffers als input te gebruiken voor de discussie gaat ze voorbij aan dit aspect. De visie is namelijk doordrenkt van oplossingen, waardoor de oplossingen al vast staan, voordat de discussie goed en wel begonnen is. Hierdoor wordt er geen ruimte geboden voor het proces in de communicatieve aanpak. Van een geheel open planproces kan dan ook geen sprake zijn. Weliswaar zijn de oplossingen in de vorm van natuurlijke klimaatbuffers niet geheel ingekleurd, maar ze spreken niet meer tot de verbeelding. Dit blijkt ook uit de analyse van de geïdentificeerde partijen. Het aantal van de bij de analyse betrokken partijen, geeft aan zich niet te kunnen vinden in de oplossing van de Waddenvereniging. Dit betekent dat met de strategie van de Waddenvereniging het draagvlak van deze partijen er niet is en ook niet zal komen. Er wordt met de strategie die de Waddenvereniging hanteert niet voldaan aan de condities die gelden bij een open planproces, wat tevens de verklaring is voor de impact van de gekozen strategie.

5.2 Aanbevelingen

Aan de hand van de conclusie in de vorige paragraaf worden een aantal aanbevelingen gedaan die voor de strategiebepaling van Waddenvereniging kunnen bijdrage aan het verkrijgen van het benodigde draagvlak voor een natuurlijke oplossing in de strijd tegen zeespiegelstijging. Want de visie natuurlijke klimaatbuffers is een leuk initiatief geweest van de samenwerkende natuurorganisaties, maar gaat niet bijdrage in het openbreken van de discussie waar de Waddenvereniging op hoopt. De visie kan beter in de la gelegd worden, en op een later tijdstip opgepakt worden.

Beter is om de discussie op een andere manier open te breken, door niet al oplossingen aan te dragen. Want zolang het probleem (nog) niet erkent wordt, spreekt een oplossing al helemaal tot de verbeelding. Wat is eigenlijk het probleem, voor wie is het een probleem en hoe zien de actoren de oplossing voor zich, daar dient de Waddenvereniging mee aan de slag te gaan. Een nieuwe visie kan het beste ten grondslag komen te liggen aan de te voeren discussie. Het beste is om deze visie tot stand te laten komen met andere actoren dan de actoren die betrokken zijn geweest bij de opgestelde visie 'natuurlijke klimaatbuffers'. Zoals een geïdentificeerde partij het al aan gaf, zoek de dialoog op, leg de visie natuurlijke klimaatbuffers niet op.

Ga met de geïdentificeerde partijen in gesprek en zoek contact. Praat over de problematiek en zoek zo naar actoren die het probleem erkennen en bereidt zijn mee te denken in de oplossingen. Zoek naar medestanders niet naar tegenstanders. Hierdoor kom je ook echt te weten welke partijen medestanders zijn en waarvan draagvlak te verwachten valt, en van welke partijen weerstand te verwachten valt. Als dit bekend is kan de wijze van communiceren op de partij afgestemd worden, met het oog op het vergroten van draagvlak.

Tegenstanders zijn niet geschikt voor een proces waarin het draagvlak nog erg klein is; door de nodige weerstand kunnen zij afbreuk doen op het aanwezige draagvlak. Weet ook welke partijen je betreft en vul niet voor de geïdentificeerde partij of ze mee doen. Want, zo is ook gebleken uit het onderzoek, de Waddenvereniging kan het probleem wel urgent vinden en de noodzaak zien van het vinden van een oplossing, maar een andere partij kan dat totaal anders zien. Verdiep je in een geïdentificeerde partij en maak kenbaar dat je de noodzaak ziet van hun deelname in het proces, en ga er niet vanuit dat de partijen toch wel participeren omdat je verwacht dat ze dezelfde belangen hebben!

Literatuurlijst

Boeken/ rapporten/ publicaties/ artikelen.

- Allmendinger, P. (2002b) *Towards a Post-Positivistic Typology of Planning Theory*, in: *Planning Theory*, Vol. 1, No. 1, pp. 77-99.
- Baarda, D.B. Goede, M.P.M. de, (2002) *Basisboek Methoden en Technieken*, 3de herziene druk Stenfert Kroese Groningen.
- Beauregard, R. A. (1996) *Between modernity and postmodernity* in: *The Readings in planning theory*, Second edition. Blackwell publishing 2nd revised edition 2003.
- Boedeltje, M. Graaf, L. de, (2004) *Draagvlak nader bekeken. Een verkenning van het begrip draagvlak binnen interactief beleid op lokaal niveau vanuit een normatief en instrumenteel perspectief*, Paper voor het politicologenetmaal, 26 en 27 mei 2004, Antwerpen/Utrecht.
- Brothers, L. et al. (1992) *Supporting informal communication via ephemeral interest groups*, in *Proceedings of CSCW 92, the ACM Conference on Computer-Supported Cooperative Work*, Toronto.
- Brassoulis, H. (1999) *Policy and Practice, Who Plans Whose Sustainability? Alternative Roles for Planners* *Journal of Environmental Planning and Management*, 42(6), pp. 889-902.
- Brundtland, G. H. (1987) *Global Change and Our Common Future*, Oxford University press, Oxford
- Bureau Strooming (2006) *Natuurlijke klimaatbuffers, adaptatie aan klimaatverandering; wetlands als waarborg*. Nijmegen.
- Coenen, F.(1998) *Doorwerking van plannen in de dagelijkse beleidsvoering*, uit; *Beleidswetenschap* jaargang 1998, no. 1. pp. 3-25.
- Coenen, F. Janssen, J. (1999) *De grenzen van het integreren van beleid door planning: ervaringen met provinciale milieubeleidsplanning*, uit; *Beleidswetenschap*, jaargang 1999, no. 2. pp.107-124.
- Coenen, F. Peppel van den, R. Woltjer, J. (2001) *De evolutie van inspraak in de Nederlandse planning*, uit; *Beleidswetenschap*, jaargang 2001, no. 4, pp. 313-332.
- Commissie Meijer (2004) *Ruimte voor de Wadden*, Eindrapport Adviesgroep Waddenzeebeleid, Meijer, W, T.P. C. Lodders-Elfferich, and L.M.L.H.A. Hermans, Adviesgroep Waddenzeebeleid, Den Haag.
- Dankers, N. Meijboom, A. Jong, de M. Dijkman. E, Cremer, J. Fey, F. (2005), *Ontwikkeling van mosselbanken in de Nederlandse Waddenzee*, Wageningen Imares vestiging Texel
- Davidhoff, P. (1965) *Advocacy and pluralism in planning*, in *The city reader* pp.388- 398. publisher Routledge, London.
- Droogleever, R (2008) *Hoe start ik een online community, ontleend van Frankwatching, geplaatst op 3 oktober 2008*, frankwatching.com/archive/2008/03/03/hoe-start-ik-een-online-community/.
- Expertteam Droge Wad (Het Tij Geleerd) (2008) *Eilanden Natuurlijk. Natuurlijke dynamiek en veerkracht op de Waddeneilanden*, uitgeverij Het Grafische Huis, Groningen.
- Feitelson, E. (ed.) (2004) *Advancing Sustainability at the Sub-National Level: The Potential and Limitations of Planning*, Ashgate, Aldershot.
- Healey, P. (1997) *Collaborative Planning; Shaping Places in Fragmented Societies*, MacMillan Press Ltd., Londen.
- Hall, P. (2001) *The city of Theory*, in *Cities of tomorrow: a intellectual History of urban planning and Design in the Twentieth Century*, 3rd edition.
- Hoppe, R. Graaf, H van de (1996), *Beleid en politiek. Een inleiding tot de beleidswetenschap en de beleidskunde*, 3de druk (2007), uitgeverij Coutinho, Bussum
- Hidding, M. (2006) *Planning van stad en land*, 3de herziene druk, uitgeverij Coutinho, Bussum.
- Hooghe, L. and G. Marks (2001). *Unraveling the Central State, but How? Types of Multi-level Governance*, in: *American Political Science Review* 97(2).
- Innes, J. (1996) *Planning through consensus building - a new view of the comprehensive planning ideal*, in: *American Planning Association Journal*, Vol. 62, No. 4, pp. 460-472.

- IPCC, M.L. Parry, O.F. Canziani, J.P. Palutikof, P.J. van der Linden and C.E. Hanson (eds.) (2007b) *Climate Change 2007: Impacts, Adaptation and Vulnerability*. Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom.
- IPCC, Solomon, S., D. Qin, M. Manning, Z. Chen, M. Marquis, K.B. Averyt, M. Tignor and H.L. Miller (eds.) (2007a) *Climate Change 2007: The Physical Science Basis; Contribution of Working Group I to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom.
- Jones, M.T (2001) *The planning polity: planning, government and the policy process*, uitgeverij Taylor and Francis, United Kingdom.
- Knill, C., Lenschow, A. (2004) *Modes of governance in the European Union, Towards a comprehensive evaluation*, In: Jordana, J., Levi-Faur, D. (eds.) *The Politics of Regulation. Institutions and Regulatory Reforms for the Age of Governance*, Elgar, Cheltenham.
- Lemos, M. C., A. Agrawal (2006) *Environmental governance, in: Annual Review of Environment and Natural Resources*, Vol. 31, No. 3, pp. 297-325.
- Ludwig, F., P. Kabat, H. van Schaik and M. van der Valk (2009) [*Climate Change Adaptation in the Water Sector*](#), earthscan, London.
- Miller, D., G. de Roo (eds.) (2004) *Integrating City Planning and Environmental Improvement*, Ashgate Publishers Ltd. Aldershot, UK, 3th print, Second edition.
- Miller, D., G. de Roo (eds.) (2005) *Urban Environmental Planning; Policies, Instruments and Methods in an International Perspective*, Ashgate, Aldershot.
- Mitchell, R.K., Agle, B.R., Wood, D. (1997) *Towards a theory of stakeholder identification and salience: defining the principle of who and what really counts*, *Academy of Management Review*.
- Mitchell, R.K., Agle, B.R., Sonnenfeld, J.A. (1999) *Who matters to CEO's? An investigation of stakeholders and Saliens, Corporate Performance and CEO Values*.
- Moore, N., M. Scott (2005) *Renewing Urban Communities; Environment, Citizenship and Sustainability in Ireland*, Ashgate, Aldershot.
- Munaretto S. and Klostermann J. (2011) *Assessing Adaptive Capacity of Institutions to Climate Change: A Comparative Case Study of the Dutch Wadden Sea and the Venice Lagoon*, *Climate Law* 2: 219-250.
- Nonnecke, B. and Preece, J. (1999) *Shedding light on Lurkers in Online Communities. Ethnographic Studies in Real and Virtual Environments: Inhabited Information Spaces and Connected Communities*, 24-26 January, Edinburgh. Ed. K. Buckner. 123-128.
- O'Riordan, T., H. Voisey (1998) *The Transition to Sustainability; The Politics of Agenda 21 in Europe*, Earthscan, London.
- Pierre, J., B. Guy Peters (2000) *Governance, Politics and the State*, McMillan, London.
- Preston, B.L., Brooke, C., Measham, T.G., Smith, T.F., Gorddard, R. (2009) *Igniting change in local government: Lessons learned from a bushfire vulnerability assessment*, in: *Mitigation and Adaptation Strategies for Global Change*, Vol. 14, No. 3, pp. 251-283.
- Randolph, J., (2004) *Environmental Land Use Planning and Management*, publisher Island press, Newyork/ Washington DC.
- Rhodes, R.A.W. (2000) *Understanding Governance: Policy Networks, Governance, Reflexivity and Accountability*, Open University Press, Buckingham/Philadelphia.
- Roo, G. de, Voogd, H. (1995) *Methodologie van planning, over processen ter beïnvloeding van de fysieke leefomgeving*, 3de herziene druk (2007), Uitgeverij Coutinho, Bussum.
- Roo, G. de (1999) *Planning per se, planning per saldo. Over conflicten, complexiteit en besluitvorming in de milieuplanning*, 3de herziene druk, (2001), Sdu Uitgevers, Den Haag.
- Rotmans, J. (2003) *Transitiemanagement: sleutel naar een duurzame samenleving*, van Gorcum Uitgeverij, Assen.
- Royal Haskoning (2007) *Natuurlijke klimaatbuffers voor een klimaatbestendiger Nederland*, definitiestudie.
- Ruddiman, W.F. (2005) *Plows, plagues, and petroleum: how humans took control of climate*, Princeton University Press, Princeton, N.J.

- Rydin, Y (2010) *Governing for Sustainable Urban Development*, Earthscan, London
- Sager, T. (1994) *Communicative Planning Theory*, Avebury, Aldershot.
- Sorensen, A. P.J. Marcotullio, J. Grant (2004) *Towards sustainable Cities, East Asian, North American and European Perspectives on Managing Urban regions*, Ashgate, Aldershot.
- The Crowds (2008) *De opeinde community, wij bouwen een wijk. Project en implementatieplan*, Huizen.
- Veer, M. (2003) *Burgers betrekken bij beheer. Een verkenning van ervaringen met gebruikersparticipatie in natuur- en recreatiegebieden*, Stichting Recreatie, Kennis- en Innovatiecentrum, Den Haag.
- Voogd, H. (1993) *Facetten van de planologie*, 7de herziene druk (2007), Uitgeverij Kluwer, Alphen aan de Rijn.
- Waddenvereniging, (2009) *Projectvoorstel Klimaat. Samen werken aan klimaatbuffer Wadden*, Harlingen.

Internet

- Informatie over de klimaatbuffers www.klimaatbuffers.nl
- Dienst Landelijk Gebied www.dlg.nl
- Informatie over de overheid www.overheid.nl
- TNO www.kenniscentrumtransities.nl
- De Waddenvereniging www.Waddenvereniging.nl
- Ministerie van VROM www.ruimtexitmilieu.nl
- Alles over het klimaat www.knmi.nl
- Twijnstra en Gudde, adviseurs en managers www.twijnstragudde.nl
- Platform bodembeheer www.platformbodembeheer.nl
- De Hier klimaatcampagne www.hier.nu
- Rijkswaterstaat www.rws.nl
- Waterportaal voor Nederland www.waterland.net
- Kennisportaal voor onder andere natuur www.natuurinformatie.nl

Contactpersonen

- Drs. Anky Woudstra, projectleider 'Samen werken aan klimaatbuffer' werkzaam voor de Waddenvereniging.
- Dr. Cristian Zuidema.
- Ilse Schoemaker, projectleider communicatie, werkzaam voor de Waddenvereniging.
- Mr. Auke Wouda, jurist, werkzaam voor de Waddenvereniging.

Bijlagen

Bijlage I: Natuurlijke klimaatbuffers

Bijlage II: Communicatiecirkel

Bijlage III: Doelgroepen

Bijlage IV: Vragenlijst

Bijlage V: Geïnterviewde geïdentificeerde partijen

Bijlage VI: Indeling geïdentificeerde partijen

Bijlage I   Natuurlijke klimaatbuffers

Natuurlijke klimaatbuffer

Het Waddengebied wordt hierin ingedeeld in het estuariumlanschapstype waar getijdenwerking plaatsvindt. Bij dit landschapstype zijn bepaalde ingrepen te noemen die passen bij dit gebied en die de bufferfunctie ondersteunen. De mogelijke ingrepen zijn:

- Wash-over (getijde overstromingen) op onbewoonde oostelijke delen van de Waddeneilanden.
- Versterken sedimentatie met 'ecosysteembouwers'.
- Betere zandvoeding door een surplus aan suppletie.

Deze ingrepen kunnen tot uiting komen in onder andere kwelders, mosselbanken en zeegrasvelden. Voor de beeldvorming zullen de kwelders, mosselbanken en zeegrasvelden hieronder kort toegelicht worden.

Kwelders

Kwelders ontstaan van nature op getijplaten met beschutting tegen golven en stroming en waar afzetting van zand en slib mogelijk is door de invloed van eb en vloed (Dankers et al. 2005). Deze sedimentatie maakt het vervolgens mogelijk om pionierssoorten als Lamsoor, zeekraal, en zeeaster te laten groeien op de groeiende getijplaten. Planten vormen dan ook een essentiële rol in de kweldervorming. In deze wisselwerking tussen fysische en biologische processen groeien de getijplaten uit tot een met zoutplanten begroeide kwelder die boven gemiddeld hoogwater ligt. In deze beginfase vormt zich een patroon van kreken, oeverwallen en kommen die het gebied invullen. Met de stijging van de getijplaten door sedimentatie beginnen ook andere planten, afhankelijk van de hoogte van de kwelder, zich hier thuis te voelen. Een kwelder heeft een duidelijke zonering in de vegetatie. Beginnend vanaf de zee kant is zee kraal de belangrijkste samen met de eerder genoemde pionierssoorten. Vervolgens volgt op de hoogwaterlijn het kweldergras. Op de middenkwelder groeit onder ander zeealsem, en zoutmelde. Deze planten krijgen alleen het zoute water te verduren bij hoge vloed. De planten die minder goed tegen zout water kunnen vindt men hoger, op de hoge kwelder.

Foto 1: De Slufter op Texel

Bron: natuurinformatie.nl

Zoet-zout overgangen

Bij de kwelders vormen ook zoet-zout overgangen (gradiënten) een belangrijke rol. Deze overgangen, zijn door menselijk handelen niet meer geleidelijk maar abrupt. Deze overgangen zijn afgesloten om ons lage land tegen overstromen te beschermen. De bekendste voorbeelden zijn toch wel het IJsselmeer en Lauwersmeer. Nu blijkt dat het afsluiten veel natuurlijke processen ernstig zijn geschaad. Het belang van de geleidelijke natuurlijke overgangen wordt dan ook erkent. De inzet is dan ook om daar waar het kan, de geleidelijke natuurlijke overgangen weer terug in beeld te brengen.

Mosselbanken

Het is slecht gesteld met de mosselbanken, en dat wordt onderstreept door verschillende onderzoeksinstituten waaronder Imares (Dankers et al., 2005) De mosselbanken spelen een belangrijke rol in de sedimentatiehuishouding en kunnen bijdrage in het klimaatbestendig maken/houden van het waddengebied. Daarnaast vormen mossels een belangrijke voedselbron voor veel wadvogels Door de aangroei van mosselbanken te stimuleren en aangroei van nieuwe mosselbanken te bevorderen kan het ecosysteem profiteren is het waddengebied beter beschermd tegen klimaatverandering.

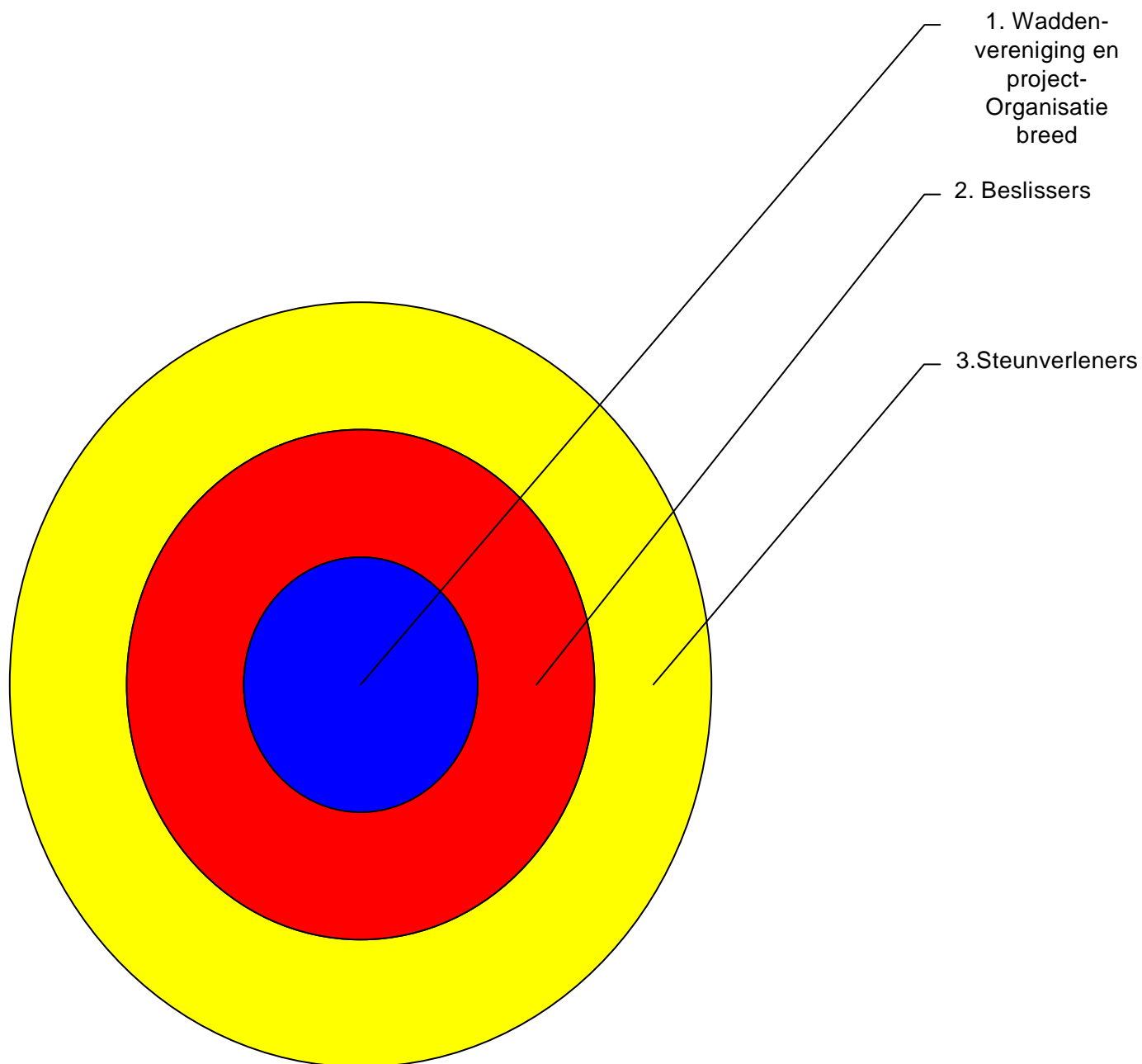
Zeegrasvelden

Zeegrasvelden hebben dezelfde functie als mosselbanken als er gekeken wordt naar de sedimentatie; in zeegrasvelden vindt meer sedimentatie plaats. Oorspronkelijk kwam het zeegras zelfs voor in de Zuiderzee, maar is ontzettend teruggelopen. De sterke terugloop van de zeegrassen worden toegeschreven aan tal van oorzaken en hebben ook bijgedragen aan de terugloop van de mosselbanken

De beschreven buffers in de vorm van het voorkomen van bepaalde plant- en diersoorten, vormen samen met de natuurlijke processen de natuurlijke klimaatbuffers. De natuurlijke klimaatbuffer kan gezien worden als een aaneenschakeling en samenwerking van buffers, die voorkomen in het waddengebied.

Bijlage II

Communicatiecirkel

Bron: de Waddenvereniging

Bijlage III Doelgroepen

Opgesteld door de Waddenvereniging.

De eerste communicatieschil hieromheen betreft de bredere projectorganisatie:

- Opdrachtgever
- Waddenvereniging intern
- Stuurgroep:
- RDN en LNV regio noord; RCW-secretariaat
- Deskundigen netwerk: van collega-organisaties, diverse onderzoeksinstituten, Steunpunt N2000, Waterdienst, Raad voor de Wadden
- DLG

De tweede communicatieschil hieromheen betreft de doelgroepen:

Politiek en bestuur:

- Brussel
- Tweede Kamer
- Ministers van VROM, LNV en Stas V&W;
- Gedeputeerden Water en RO en Provinciale Staten (fracties) van NH, Fr, Gr;
- AB en DB van Waterschappen Hunze en Aa's, Noorderzijlvest, Wetterskip Fryslân en Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier;
- B&W en gemeenteraden waddengemeentes

Ambtenaren:

- Ministeries VROM, LNV, V&W
- Provincies NH, Fr, Gr
- Gemeentes
- Waterschappen Hunze en Aa's, Noorderzijlvest, Wetterskip Fryslân,

Bij inrichting en beheer betrokken organisaties:

- Rijkswaterstaat
- Waterschappen
- Natuurmonumenten
- Staatsbosbeheer Noord
- It Fryske Gea,
- Landschap Noord-Holland,
- Groninger Landschap

Bij (wadden)natuur en klimaat betrokken organisaties:

Gebruikersgroepen:

- Visserij
- Recreatie
- Landbouw
- Baggeraars
- Havenschappen
- Energiebedrijven
- Onderzoekswereld:
- Bij (wadden)natuur, landschap en klimaat betrokken bewoners

En tot slot wordt er nog een derde communicatieschil genoemd: het 'grote publiek'. De Waddenvereniging speelt in het kader van het opgestelde programma ook in op deze communicatieschil, namelijk door in de vorm van de media.

Bijlage IV Vragenlijst

Vragenlijst telefonisch interview

Goedendag, u spreekt met Ralph de Graaf van de Waddenvereniging. In het kader van mijn Masterscriptie doe ik een onderzoek met als speerpunt klimaatverandering. Dit onderzoek verricht ik onder begeleiding van Anky Woudstra. Hiervoor ben ik bezig met een inventarisatie naar organisaties die kunnen bijdragen aan een gezamenlijke oplossing voor de problemen als gevolg van klimaatverandering in het Waddengebied. In het kader hiervan ben ik op zoek naar .... (of een persoon) die mij hier meer over kan vertellen.

Bij het niet kunnen doorschakelen; vragen naar de naam van deze persoon en of deze persoon op een andere manier te bereiken is. En eventueel vragen wanneer deze persoon wel weer te bereiken is. Mocht dit lastig worden, wegens vakantie, ziekte e.d., dan vragen naar een vervanger.

Na het doorschakelen opnieuw even kort voorstellen. Goedendag, u spreekt met Ralph de Graaf van de Waddenvereniging. In het kader van mijn Masterscriptie doe ik onderzoek met als speerpunt klimaatverandering. Dit onderzoek verricht ik onder begeleiding van Anky Woudstra. Hiervoor ben ik bezig met een inventarisatie naar organisaties die kunnen bijdragen aan een gezamenlijke oplossing voor het Waddengebied m.b.t. klimaatverandering. In het kader hiervan zou ik u graag een paar vragen willen stellen. Dit zal ongeveer 5 minuten in beslag nemen.

Geen tijd. Vragen wanneer het wel past; mocht het helemaal niet passen vragen of er een vervanger of ander persoon die zich bezig houdt met beleidsbepaling over het waddengebied aanwezig is die mij wel te woord zou kunnen staan.

Wel tijd.

De gegevens van dit interview zullen worden gebruikt om inzicht te krijgen van alle in en rond het waddengebied betrokken organisaties op het gebied van klimaatverandering, waarbij ik graag een indruk wil krijgen van de mogelijkheid om een gezamenlijke oplossing te vinden voor de gevolgen van de klimaatverandering en het Waddengebied.

Uw gegevens zullen zorgvuldig worden gebruikt, en u wordt niet met naam en toenaam vermeld in dit onderzoek. Verder kan ik u, als u daar prijs op stelt, de inventarisatie van dit onderzoek toesturen, zodat u deze kunt inzien. Eerst zal ik een paar algemene vragen stellen, alvorens wat specifiekere vragen te stellen.

Respondent:

Organisatie:

Deel 1

- 1- Kunt u kort omschrijven op welke manier u organisatie zich bezighoudt met de wadden, en dan vooral uw afdeling?

- 2- Kunt u kort omschrijven wat uw functie is binnen de organisatie, en wat uw belangrijkste taken zijn?

Misschien is het handig dat als niet helemaal duidelijk wordt dat hij een key-person is dat dit even aangehaald wordt. Door bijvoorbeeld samen te vatten of te vragen 'als ik het dus even kort samenvat, dan bepaalt u voor een groot deel wat het beleid zal zijn?'.

Deel 2

- 3- Bent u op de hoogte van de visie 'Natuurlijke klimaatbuffers' (zie toelichting 1) die is opgezet voor het waddengebied door de samenwerkende natuurorganisaties.

ARK Natuurontwikkeling, De12Landschappen, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Vogelbescherming Nederland, Wereld Natuur Fonds, Waddenvereniging

- 4- Wat verstaat u onder natuurlijke klimaatbuffers?

Komt dit niet helemaal overeen. Even toelichten (toelichting 2)

- 5- Ziet u overeenkomsten/ verschillen in de interpretatie van natuurlijke klimaatbuffers?

- 6- Hoe staat u er tegenover?

Positief

Negatief

Neutraal

Voor meer informatie kunt u kijken op de site klimaatbuffers.nl Als aanvulling op de vorige vraag wil ik u graag attenderen op de online community en de klimaatsite klimaatbuffers.nl die Waddenvereniging heeft opgezet. Een perfect middel voor deze mensen om op de hoogte gehouden te worden van de ontwikkelingen op het gebied van natuurlijke klimaatbuffers in het waddengebied.

- 7- Denkt u dat de toepassing van natuurlijke klimaatbuffers past binnen de strategie/denkwijze van uw organisatie?

Ja, omdat

Nee, omdat

- 8- Zou u, namens de organisatie op de hoogte gehouden willen worden door de Waddenvereniging bij ontwikkelingen van natuurlijke klimaatbuffers in het waddengebied?

Ja,

Nee, omdat

Via nieuwsbrief

Zelf via de website

- 9- Zou u, eventueel, actief betrokken willen worden rondom de natuurlijke klimaatbuffers door bijvoorbeeld schetsschuiten, andere manieren inspraak,

Waarom wel,

Waarom niet

- 10- Hoe verloopt nu het contact tussen u en de Waddenvereniging?

Informatie via de post

Via de mail

Via de website

- 11- zijn er tot slot nog personen binnen uw organisatie die van belang zijn/ die bezig zijn/ die enthousiast zijn met betrekking tot klimaatverandering en de wadden?

Heeft u verder nog vragen? U kunt altijd contact opnemen met Anky Woudstra voor meer informatie

Hartelijk dank voor uw deelname aan het onderzoek. Is het mogelijk om bij eventuele verdere vragen contact met u op te nemen?

Op welk telefoonnummer en/of adres kan ik u het beste bereiken.

Opmerkingen:

Verklaring:

Deel 1 is een korte inleiding; wat te weten komen over de persoon en organisatie

Deel 2 Gaat in op de respondent en dan vooral zijn persoonlijke kennis en houding en gedrag ten aanzien van natuurlijke klimaatbuffers.

Door deze vragen hoop ik een indruk te krijgen van kennis, houding en gedrag van zowel de respondent zelf en van de organisatie. Omdat het kan zijn dat een respondent van invloed kan zijn op het creëren van draagvlak, en dient hier ook positief tegenover te staan. De respondent kan, zowel binnen de organisatie als in breder perspectief, de klimaatbuffer gedachte rond vertellen. Mits hij enthousiast is. Dit in relatie tot de organisatie kan een beeld geven van hoe de respondent aankijkt tegen de organisatie, en of er veel binnen de organisatie kan gebeuren om de klimaatbuffer gedachte te ondersteunen.

Toelichting 1: Samen met collega organisaties is er een visie ontwikkeld voor de mogelijkheid om natuur en natuurlijke processen in te zetten bij de opvang van effecten van klimaatverandering. Het concept 'natuurlijke klimaatbuffer' is eerst op hoofdlijnen neergezet en vervolgens verder gedefinieerd. De Waddenvereniging heeft de mogelijkheden van klimaatbuffers in het waddengebied verkent en een visie op herstel van veerkracht en robuustheid ontwikkeld.

Toelichting 2: door middel van zachte maatregelen zorgen dat het waddengebied bestand blijft tegen zeespiegel stijging. Helpen bij de opvang van de effecten van klimaatverandering.

- Ruimtelijke aanpassing aan klimaatverandering
- Optimale inzet van natuurlijke processen
- Bieden veiligheid voor mensen en natuur
- Multifunctioneel
- Flexibel

Bijlage V Geïnterviewde geïdentificeerde partijen

Respondent	Organisatie
Rijkswaterstaat Noord Nederland	Emmie Nuijen
Provincie Friesland	Thomas Ietswaart
Provincie Friesland	Anke Kappers
Wetterskip Fryslan DB	Harry Boon
Waterschap Noorderzijlvest DB	Johannes Lindenbergh
Terschelling	Joost Hellevoort
Schiermonnikoog	Theo de Vries
Wunseradiel	Sjoukje Eringa
Harlingen	Dhr Runia
Franekeradeel	Robert Oostmeijer
Het Bildt	W. Bosma
Ferwerderadeel	Maarten Mulder
Dongeradeel	Jan zijlstra
De marne	Peter Hellinga
Winsum	Hettie Flessert
Eemsmond	Arjan Kuik
Delfzijl	Harm Wessels
Texel	Evelien Lindenbergh
Den Helder	G. de Loos
Wieringen	Arie Dijkshoorn
Staatsbosbeheer Noord	Michiel Firet
It Fryske Gea	Henk de Vries
Landschap Noord-Holland	Barbara van Beijma
Groninger Landschap	Jelle Brandsma
Wetterskip Fryslan	Elise Reincke
Waterschap Noorderzijlvest	Kees de Jong
Hoogheemraadschap Noord Holland	Michiel Schreijer
ANWB	Steeff Engelsman
Wadvaarders	J asselbergs
De vrije wadlopers	Henk mulder
LTO	Peter Prins
Imares Texel en Van Hall Larenstein	Martin Baptist
SOVON	Bruno Ens
Klimaatbureau	Sible Schöne
Milieufederaties Noord Holland	Erna Krommendijk
Stichting de Noordzee	Joop Coolen
VBIJ	Flos Fleischer

Bijlage VI Indeling geïdentificeerde partijen

Op kennis, houding en gedrag

Actoranalyse beslissers

Organisaties	Kennis	Houding	Gedrag	Resultaat	Opmerking
Ministeries					
VenW					Is erg enthousiast, en goed op de hoogte en zit het belang ervan in.
Provincies					
Friesland					Positieve houding, voorzichtig met uitspraken. Niet stellig met antwoorden, opties worden open gehouden worden. Geen eenduidig antwoord, wordt "slag om de armen" gehouden. Toch positief, maar er is nog een lange weg te gaan.
Waterschappen					
Wetterskip Fryslan					Was niet echt positief, omdat hij erg goed kijkt naar zijn taak en welke manier van denken e.d daar bij passen.
Waterschap Noorderzijlvest					terughoudend. Gaf duidelijk de strategie van het waterschap, en dat hij daarom meer heeft met de harde maatregelen.
Gemeenten					
Gemeenten Friesland					
<i>Terschelling</i>					Positief, maar weet dat de achterban dit niet altijd is. met zijn allen iets doen dmv samenwerken ipv tegenwerken.
<i>Schiermonnikoog</i>					Niet erg enthousiast, hij deed zelfs een beetje onverschillig. Laat dingen op zich af komen maar doet er niks mee
<i>Wunseradiel</i>					Enthousiast. Ondanks dat ze niet op de hoogte was van de visie natuurlijke klimaatbuffers, toch goede omschrijving.
<i>Harlingen</i>					Duidelijke mening over de zachte maatregelen t.o.v. de harde maatregelen. Vooral natuurlijke oplossingen zoeken
<i>Franekeradeel</i>					Was niet echt op de hoogte. Had het idee dat hij op zich wel wil, maar dat hij er niet teveel moeite voor wil doen.
<i>Het Bildt</i>					Open persoon, maar niet duidelijk wat een natuurlijke klimaatbuffer is. Richt zich op buitendijks.
<i>Ferwerderadeel</i>					Positieve houding en ook erg positief over de natuurlijke klimaatbuffer. Vindt dat collega hiervoor geschikter is.
<i>Dongeradeel</i>					Hij was wel positief, maar het werd duidelijk dat hij eigenlijk bij het passieve positief is.
Gemeenten Groningen					
<i>De marne</i>					Hij erkent het belang van de waddenvereniging. En probeert standpunten mee te nemen in werkzaamheden.
<i>Winsum</i>					Is redelijk positief, maar blijft oppervlakkig met antwoorden.
<i>Eemsmond</i>					Bleef een beetje sceptisch. Gaf niet echt duidelijk antwoord. Antwoorde ook geregeld met een wedervraag
<i>Delfzijl</i>					ziet de noodzaak wel om anders om te gaan met de kust, maar zal niet eenvoudig zijn. Open houding.
Gemeenten Noord-Holland					
<i>Texel</i>					Is positief, maar benadrukte ook wel een beetje dat de gemeente naar meer zaken moet kijken en rekening mee houden.
<i>Den Helder</i>					Kort gesproken, geen medewerking, weet niet wat een natuurlijke klimaatbuffer is. Wordt genoeg gedaan. Zeer negatief
<i>Wieringen</i>					Heel kort geïnterviewd, kon voor de rest niemand kon noemen binnen zijn gemeente die hier iets over weet.

Actoranalyse steunverleners

Organisaties	Kennis	Houding	Gedrag	Resultaat	Opmerking
Staatsbosbeheer Noord					Een uitgesproken visie. Natuurlijke klimaatbuffer niet consistent naar buiten toe gedragen. Dialoog ipv strategie.
It Fryske Gea					Henk de Vries is zeer enthousiast, en heeft ook een zeer positieve open houding t.a.v bovenstaande
Landschap Noord-Holland					Ze is positief over de natuurlijke klimaatbuffers
Groninger Landschap					Enthousiast en positief. Zit ook in de coalitie " w adden Natuurlijk". En ondersteunt de natuurlijke klimaatbuffers.
Waterschappen (beheer)					
Wetterskip Fryslan					Was heel positief en staat er ook op een positieve manier tegenover.
Waterschap Noorderzijlvest					Hij w as erg geïnteresseerd over de natuurlijke klimaatbuffers. En over de visie die daarvoor is opgesteld.
Hoogheemraadschap NH					Heel erg positief, en ziet er ook heel erg het nut en de noodzaak ervan in.
Recreatie					
ANWB					Hij denkt vanuit zijn leden, en zou daarom ook graag betrokken willen w orden mocht het zover komen.
Wadvaarders					Oppervlakkig, natuurlijke klimaatbuffers niet zijn straatje, en het w aarschijnlijk ook niet zo snel zal komen.
de vrije w adlopers					Was w el positief, maar hij w ist nagenoeg niks van het onderw erp.
Landbouw.org. & onderzoek					
LTO					Hij w as vrij stellig in zijn antw oorden. Zodra het binnendijks betreft een negatieve houding.
Imares Texel					Is goed geïnformeerd en daarom perfect voorbeeld als referentie.
SOVON					Positief en de organisatie ziet het belang van natuurlijke klimaatbuffers. Vogels zijn er bij gebaat.
Klimaatbureau					Kort maar krachtig. Wel is duidelijk dat er positief gedacht w ordt over de natuurlijke klimaatbuffers.
Milieufederaties Noord Holland					Heb de indruk gekregen dat het w el gevolgd w il w orden, mits het niet teveel tijd, energie en geld kost.
Stichting de Noordzee					Uit contact blijkt dezelf de visie als de Waddenvereniging. Enthousiast, w il graag meew erken.
VBJ					Bekendheid van natuurlijke klimaatbuffers vergroten, informatie doorlinken naar andere sites als de VBJ.